

A kárpátukrán szojm megválasztása 1939 februárjában (2. rész)

ÁRPÁD POPÉLY

The election to the Carpatho-Ukrainian Soim in February 1939 (Part II.)

Keywords: Subcarpathia, Carpatho-Ukrainian Soim, elections, Ukrainian National Union, national minorities.

7. Magyarország, a magyar kisebbség és a választások

Az egyedüli kárpátaljai „népcsoport”, amely nem vállalt jelöltséget a kormánylistán, sőt vezetői egyenesen a lista elutasítására szólították fel a választókat, a magyar kisebbség volt. A kormánylista magyar részről történő elutasítása, a hatalom és a magyar kisebbség képviselői közötti megegyezés elmaradása természetesen nem vonatkoztatható el a Kárpátalja megszerzésére irányuló magyar törekvésektől, valamint a Volosin-kormány és Budapest feszült viszonyától.

A magyar kormányzat már 1938. október első felében, Kárpátalja autonómiájának kikiáltásával egy időben szabadcsapatokat dobott át a tartomány területére. A Kozma Miklós volt belügyminiszter által irányított szabadcsapatok célja az volt, hogy diverzáns akciók végrehajtása és fegyveres összetűzések kiprovokálása révén azt a látszatot igyekezzenek kelteni, mintha a helyi ruszin és magyar lakosság lázadt volna fel a csehszlovák uralom ellen, így próbálva meg elérni a remélt népszavazás kiírását, illetve a terület diplomáciai úton történő megszerzését. (Hornyák 1938) Magyarországgal párhuzamosan a kárpátaljai helyzet destabilizálásában és a közös magyar-lengyel határ megteremtésében volt érdekelt Lengyelország is. Az egyre agresszívebb német külpolitika miatt egyrészt fontos biztonságpolitikai tényezőt jelentett volna számára a közös határ, másrészt pedig – tekintettel nagyszámú, több milliós galíciai ukrán lakosságára – veszélyes precedenst a kárpátaljai autonómia, ezért november folyamán Akcja Łom (Feszítővas-akció) néven szintén diverzáns akciókba kezdett Kárpátalja területén. (Cichoracki–Dąbrowski 2014)

Budapest 1938 novemberében, a Kárpátalja nagy részét Csehszlovákiánál hagyó első bécsi döntést követően sem adta fel az egész terület megszerzésére irányuló szándékát, s kész volt Kárpátalját akár fegyveres erővel is birtokba venni. Az előkészületek során arra is gondot fordítottak, hogy a honvédség kárpátaljai bevonulására az Orosz (Ruszin) Nemzeti Tanács „felkérésére” hivatkozva kerüljön sor. Az eredetileg november 19-ére kitűzött, majd 20-ára, végül 21-ére halasztott katonai fellépés oly közel állt a megvalósítás-

hoz, hogy egyes magyar lapok november 20-án már a hírt is közölték, miszerint a huszti Ruszin Nemzeti Tanács behívta a magyar csapatokat,¹ az éles hangú német – és az azzal párhuzamos olasz – figyelmeztetés hatására a magyar kormány végül mégis az akció leállítására kényszerült. (Ádám 1968, 329–341. p.; Ádám 1970, 143–145. p.)

A Volosin-kormány és Magyarország viszonyát 1938–1939 fordulóján is számos feszültség terhelte. A magyarbarát Bródy eltávolításával hatalomra jutó, s az ukrán államiság megteremtésével kísérletező kárpátukrán kormány teljességgel elfogadhatatlan volt Budapest számára, amely továbbra is a magyar–lengyel határ megvalósítására törekedett. A folytatódó diverzáns akciók, az egyre rendszeresebbé váló határincidensek, a pártok, köztük az Egyesült Magyar Párt kárpátaljai betiltása, majd feloszlata tovább növelte az autonóm kormány és Magyarország, illetve a hatalom és a magyar kisebbség közötti ellentéteket. Az autonóm kormány és Magyarország közötti feszült viszonyt mindennél jobban példázza az a tény, hogy Magyarország – Németországgal és Lengyelországgal ellentétben – még csak konzulátussal sem rendelkezett Kárpátalján.²

A választások kiírásának nyilvánosságra hozatalát követően egyes cseh és szlovák lapok arról tudósítottak, hogy az Ukrán Nemzeti Egységpárt (Українське національне об'єднання, UNO) listáján a csehek, a románok és a németek jelöltje mellett a magyarok jelöltje is helyet kap,³ a huszti kormány és a magyar kisebbség képviselői közötti 1939. január 20-i megbeszélések azonban megállapodás nélkül zárultak. Arról, hogy a magyarságnak nem lesz képvisellete a kárpátaljai szojmban, Isaák Imre técsői református esperes, a kárpátaljai Magyar Nemzeti Tanács ügyvezető elnöke tájékoztatta a magyar választókat. Isaák, aki megállapodás esetén a kormánylista magyar nemzetiségű jelöltje lehetett volna, a pozsonyi *Új Hírek* január 24-i számában megjelent nyilatkozatában jelentette be, hogy mivel önálló magyar lista benyújtását nem tették lehetővé, a kormánylistán pedig a magyarság nem vállalt jelöltséget, a parlamenti szereplés helyett egyházi, kulturális és gazdasági téren fejtenek majd ki tevékenységet.⁴

A döntés és a megegyezés elmaradásának okait Hokky Károlynak, az EMP szenátorának szintén az *Új Hírek*ben megjelent január 28-i nyilatkozata részletezte. Hokky elmondása szerint önálló listát a magyarság azért nem állíthatott, mivel a választások kiírásának nyilvánosságra hozatala és a jelölőlisták leadására megállapított határidő közötti két nap alatt megoldhatatlan feladat volt egy új párt bejegyztetése, csakúgy, mint a listát ajánló száz személy aláírásának a hitelesítettése. A kormánylistán a magyarság képviselői pedig azért nem vállaltak jelöltséget, mivel kevesellték azt az egy

1 Pl. *Felvidéki Magyar Hírlap*, 1938. november 20. A huszti ruszin nemzeti tanács behívta a magyar csapatokat, 1. p.; *Magyar Nemzet*, 1938. november 20. A huszti rutén nemzeti tanács honvédségünket kérte fel rendcsinálásra a Kárpátalján, 3. p.; *Népszava*, 1938. november 20. A huszti ruszin nemzeti tanács segítségül hívta a magyar hadsereget, 20. p.

2 A Kárpátaljával szembeni magyar politikára I. Tilkovszky 1967, 145–161. p.; Sallai 2009, 161–182. p.

3 Pl. *Lidové noviny*, 1939. január 23. Podkarpatské strany rozpuštěny, 2. p.; *Národní listy*, 1939. január 24. Kandidátní listiny v Chustu, 2. p.; *Slovenská pravda*, 1939. január 25. Dve kandidátky do volieb v Karpatskej Ukrajine, 3. p.

4 *Új Hírek*, 1939. január 24. A magyarság nem vállal jelöltséget az ukrán listán, 1. p.

helyet, amelyet felajánlottak a számukra, de nem is akartak közösséget vállalni egy olyan kormánnyal, amely uralmát „magyarok tömeges kiutasítása, bebörtönzése, internálások s házkutatások jelzik”.⁵

Az EMP hivatalos álláspontját a választásokkal kapcsolatban Esterházy János február 11-én fejtette ki az *Új Hírek* hasábjain. A pártelnök szerint a kárpátaljai magyarság a választásokon nem szavazhat pozitív értelemben, mint ahogy azt a szlovákiai magyarság tette december 18-án, a szlovák országgyűlés megválasztása során. Nem lehet ugyanis megkívánni tőle, hogy bizalmat szavazzon egy olyan kormánynak, amely „állandóan és tervszerűen elnyomja a kárpátaljai magyarságot” és „megnemértést tanúsít a legerősebb nemzeti jogok tekintetében”.⁶

Az EMP két törvényhozója, Esterházy János és Hokky Károly a választások előtti hetekben – az ellenzéki ruszin politikusokhoz hasonlóan – több fórumon is tiltakozott a párt kárpátaljai betiltása és választási részvételének lehetetlenné tétele miatt.⁷ Esterházy január 27-én Emil Hácha köztársasági elnökhöz intézett táviratában tiltakozott a párt betiltása és a magyarság üldözése ellen és kérte az államfőtől a sérelmek orvoslását. Hokky szenátor ugyanezen a napon interpellációt jegyzett be az EMP betiltása és a magyarságnak a választásokból való erőszakos kirekesztése miatt.⁸ A szenátor ezen kívül a kárpátaljai belügyminiszteri tárcát is betöltő Avgusztin Volosinnál is tiltakozott. Január 28-i, majd a választások előtt pár nappal megismételt beadványában a pártfelosztató hirdetmény visszavonását és az egész választási eljárás megsemmisítését, vagyis a választások elhalasztását követelte Volosintól.⁹

A kárpátaljai választási eljárás ügyében február első napjaiban jegyzékváltásra is sor került a magyar és a cseh-szlovák diplomácia között. Wettstein János prágai magyar követ február 2-án a cseh-szlovák külügyminisztériumban átadott jegyzékében jelentette be kormánya tiltakozását a Volosin-kormány magyar lakossággal szembeni magatartása, a magyar párt szervezkedésének és egy magyar jelölőlista benyújtásának lehetetlenné tétele miatt, egyúttal felhívta Prága figyelmét, hogy mindez ellentétben áll a bécsi döntőbírói ítéletnek a Cseh-Szlovákiában maradt magyar kisebbség jogait biztosító 5. pontjával.¹⁰

5 *Új Hírek*, 1939. január 28. Miért nem lesz képviselője a magyarságnak a kárpátaljai szojmban, 3. p.

6 *Új Hírek*, 1939. február 11. Esterházy János nemzetközi fórum elé viszi a kárpátaljai magyarság sérelmeit, 1. p.

7 Esterházy, illetve Hokky politikusi és életpályájára lásd Molnár 2010; Fedinec 2015.

8 Archiv Kanceláře prezidenta republiky, Praha (Köztársasági Elnöki Iroda Levéltára, Prága; a továbbiakban AKPR), f. Kancelář prezidenta republiky – Podkarpatská Rus (Köztársasági Elnöki Iroda – Kárpátalja, a továbbiakban: KPR – PR), 15. d., inv. č. 921, PR 37/39; *Új Hírek*, 1939. január 28. Esterházy távirata a köztársasági elnökhöz, 7. p.; *Budapesti Hírlap*, 1939. január 28. Hokky szenátor interpellációja, 1. p.

9 *Új Hírek*, 1939. február 9. Hokky szenátor a szojmválasztás elhalasztását követeli, 7. p.

10 Az első bécsi döntés 5. pontja kimondta egyebek között azt, hogy „magyar-csehszlovák bizottságnak kell külön rendszabályokban megállapodnia a csehszlovák területen maradó magyar nemzetiségű személyek, valamint az átadásra kerülő területen élő nem magyar fajú személyek védelmére”. (Sallai 2002, 235. p.)

A cseh-szlovák kormány február 3-án úgy határozott, hogy Volosin kárpátukrán kormányfőt is tájékoztatja a magyar jegyzékről és Esterházy Jánosnak a köztársasági elnökhöz intézett táviratáról.¹¹ A – minden bizonnyal az autonóm kormány válaszára alapuló – február 8-i prágai válaszjegyzék azonban érdemi reakció helyett végül csupán azt közölte a magyar kormánnyal, hogy Kárpátalján 1938. október 28-án az összes pártot betiltották, azonban működik a Magyar Nemzeti Tanács, amely tevékenysége elé semmiféle akadályt nem gördítenek. A válaszjegyzék szerint a kárpátaljai kormány minden kérelmet, amelyet a Magyar Nemzeti Tanács előterjeszt, jóindulatú elbírálás tárgyává fog tenni. (Ádám 1970, 429., 447.)

A tények ismeretében igen csak bizarrul, olykor már-már komikusan hatnak azok a magyarázatok, amelyekkel a huszti kormánykörök, vagy akár a cseh és a szlovák lapok a magyar kisebbség választási részvételének elmaradását indokolták. Révai miniszter február 9-én a Huszton tartózkodó újságíróknak adott nyilatkozatában például azt állította, hogy a magyar népcsoport „szétforgácsolódása” és „egyenetlenkedése” miatt nem tudott kellő időben jelölőlistát összeállítani.¹² Hasonló magyarázattal szolgált a jelölőlistát ismertető írásában a szlovák sajtó is, amely szerint magyar képviselőjelölt azért nincs a kormánylistán, mivel a magyarok nem tudtak megegyezni annak személyében.¹³ A cseh *Národní práce* pedig már a választásokat követően, azok eredményeiről beszámolva egyenesen azt jelentette ki, hogy a magyar lakosság alacsony létszáma (sic!) miatt nem is tarthatott rá igényt, hogy jelöltjét a jelölőlistára felvegyék.¹⁴

Az autonóm kormány és a kárpátaljai Magyar Nemzeti Tanács képviselői közötti január 20-i megbeszélés részletei nem ismertek. Az UNO egyik képviselőjelöltje, Sztepan Roszoha szerint a magyarok – a csehekhez, a németekhez és a románokhoz hasonlóan – kezdetben hajlottak a megegyezésre, Budapest nyomására azonban „meggondolták magukat” s a választások bojkottálását és az UNO jelölőlistája elleni szavazást határozták el. Vaszil Hrendzsa-Donszkij, az UNO vezetőségi tagja és a *Nova Szvoboda* főszerkesztője visszaemlékezésében azt is megemlíti, hogy ő Isaák esperest személyesen is megpróbálta rábírní a jelölőlistán felkínált hely elfogadására, mindez azonban a magyar kormány ellenérdekeltsége miatt meghiúsult. (Pocoha 1949, 30. p.; Гренджа-Донський 2002, 567. p.)

Kétségtelen, hogy a Kárpátalja megszerzésére törekvő Budapestnek nem állt érdekében az autonóm kormány és a magyar kisebbség közötti megegyezés, sem pedig a Volosin-kormány helyzetének stabilizálása. A huszti kormányzat és Magyarország közötti feszült viszony közepette, miközben a kárpátaljai magyarságot az önálló választási részvétel lehetőségétől is megfosztották, egy magyar jelöltnek a kormánylistán indulá-

11 Národní archiv České republiky, Praha (Cseh Köztársaság Nemzeti Levéltára, Prága; a továbbiakban NA ČR), Předsednictvo ministerské rady 1918 – 1945 (Minisztertanács Elnöksége 1918–1945; a továbbiakban PMR), 4146. d., Protokol o schůzi ministerské rady, konané dne 3. února 1939 o 4 1/2 hod. odpoledne.

12 *Budapesti Hírlap*, 1939. február 10. Miért nem vesz részt a kárpátaljai magyarság a választáson, 5. p.

13 Pl. *Slovák*, 1939. január 31. Vološin vedie jednotnú kandidátku do ukrajinského snemu, 2. p.; *Slovenská pravda*, 1939. január 31. Vološin vedie kandidátku do ukrajinského snemu, 1. p.

14 *Národní práce*, 1939. február 14. Výsledky voleb na Karpatské Ukrajině, 1. p.

sával nem kívánta legitimálni a kárpátukrán kormányt és a körvonalazódó kárpátukrán államiséget.

A kárpátaljai helyzet destabilizálásában és a választások meghúzásában érdekelt magyar kormányzat részéről 1939 februárjában ismételten felmerült a katonai beavatkozás lehetősége. A szojmválasztáshoz időzített, annak megakadályozását célzó katonai fellépés előkészítését szolgálták a magyar sajtó híradásai is a Kárpátalján uralkodó kaotikus közállapotokról, a választási kampányt kísérő véres összeütközésekről és sortűzekekről, valamint a Magyarország melletti szimpátiamegnyilvánulásokról. A választásokkal szembeni magyarországi sajtókampány mindeközben tudatosan élt a sarkított megfogalmazásokkal, s a kampány során vitathatatlanul előforduló visszaéléseket és atrocitásokat „választási terrorként”, magát a választást pedig „terrorválasztásként” és „világcsalásként” interpretálta.¹⁵

Beszámolt a magyar sajtó egyebek között a ruszin jelölőlistát leadni szándékozók szolyvai letartóztatásáról, valamint a helyi lakosság, a Szics gárdisták és a csendőrség közötti – a sajtó szerint halálos áldozatokkal járó – izai, perecsenyi és őrhégyaljai (podheringi) összetűzésekről.¹⁶ Megírta, hogy a február 5-i gorondi és újdávidházai választási nagygyűlésen a ruszin lakosság rátámadt a kormánypárti propagandistákra, a németek által lakott Felsőkerpecen pedig az ott kampányoló Oldofredi államtitkár-helyettesre.¹⁷ Pár nappal később arról tudósított, hogy több ruszin község, köztük az említett Gorond és Újdávidháza küldöttsége is megjelent Munkácson és a magyar hatóságok segítségét kérte a választásokat kísérő terror ügyében.¹⁸ Beszámolt a kormánylista ellen szavazni szándékozók megfélemlítéséről, börtönnel és koncentrációs táborral fenyegetéséről, valamint a választási eredmények várható meghamisításáról. A választások napján pedig azt adta hírül, hogy a Verhovina ruszin népe a magyarsággal való szimpátia jeleként a templomokban kitűzte a magyar nemzeti lobogót, de magyar zászló került a szerednyei, a nagybereznai, a szolyvai, az aknaszlatinai és a técsői templom tornyára is. Aknaszlatinán a templomban a magyar himnusz is elénekelték, amire a hatóságok három napra elrendelték a templom bezárását.¹⁹

Tudni vélte a magyar sajtó azt is, hogy február első napjaiban ruszin és magyar választók küldöttsége kereste fel Lev Prchala tábornokot, a kárpátaljai cseh-szlovák haderő főparancsnokát, a huszti kormány januárban kinevezett harmadik miniszterét, akitől a választások elhalasztását kérték, amit a lapok egy része ráadásul kész tényként tárt az

15 Pl. *Budapesti Hírlap*, 1939. február 10. Dühöng a választási terror Ruszínföldön. 5. p.; *Kárpáti Híradó*, 1939. február 10. Az ukrán világcsalás előestéjén, 1. p.

16 *Kárpáti Magyar Hírlap* 1939. január 26. Sorozatos letartóztatások Ruszínföldön az orosz választási listák benyújtása miatt, 1. p.; *Kis Ujság*, 1939. január 28. Terror, csendőrségi sortűz, elkeseredés Kárpátalján a választások előtt, 3. p.; *Kárpáti Híradó*, 1939. február 1. Cseh–ukrán összetűzés Szolyván, 3. p.

17 *Kárpáti Híradó*, 1939. február 7. A kárpátaljai ruszin és német községekből sorra kiverik az ukrán propagandistákat!, 1. p.

18 *Kárpáti Híradó*, 1939. február 10. A ruszínföldi községek küldöttségei Munkácson, 1. p.

19 *Kárpáti Magyar Hírlap*, 1939. február 12. Magyar zászlók lengenek a Verhovina templomaiban!, 1. p.

olvasók elé.²⁰ A választásokkal szembeni legélesebb hangot mindeközben a munkácsi *Kárpáti Híradó* ütötte meg. A lap vezércikkei a választások előtti napokban egyenesen Volosin rendszerének a megbuktatására szólították fel a kárpátaljai ruszinságot, s kifejezést adtak azon meggyőződésüknek, hogy a „népakarat” elsöpri a Volosin-rezsimet.²¹

Husztról természetesen Prágába is folyamatosan érkeztek a jelentések a Szics Gárda felügyelete alatti választási kampányról, a választási eljárás jogszerűtlenségéről, valamint az ellenzéki jelölőlistával szemben elkövetett visszaélésekről, amelyek akár a választások elhalasztását is indokoltá tennék.²² A választások sikerétől a cseh-szlovák állam konszolidációját remélő prágai kormányzat ugyanakkor a kaotikus állapotok elhallgatásában volt érdekelt, a cseh (és a szlovák) sajtó ezért – a magyarral ellentétben – a kampányt igyekezett olyan színben feltüntetni, mintha az minden szélsőségtől és kilengéstől mentesen zajlana. A cseh lapok nem győzték hangsúlyozni, hogy „Kárpáti Ukrajna egész területén teljes nyugalom és rend uralkodik”, egyúttal cáfolni a budapesti (és az azokhoz hasonló varsói) híradásokat a kárpátaljai összetűzésekről és zavargásokról.²³

A magyar sajtóban napvilágot látó, meglehetősen tendenciózus kárpátaljai hírek valóság tartalmát ma már rendkívül nehéz megítélni. Hitelességüket elsősorban nem is az kérdőjelezi meg, hogy az ellenérdekelt és éppúgy propagandacélokat szolgáló kárpátukrán, vagy akár a cseh és a szlovák lapok sorra cáfolták azokat. Sokkal inkább az, hogy ugyanaz a magyar sajtó, amely 1939 februárjában oly vehemensen tiltakozott a valós vagy vélt kárpátaljai jogsértések ellen, a két hónappal korábbi, s a kárpátaljaitól nem sokban különböző szlovákiai választások visszásságairól általában tudomást sem vett és mélyen hallgatott.²⁴

A szojmválasztással szembeni magyar ellenkampány részét képezhették azok a röplapok is, amelyek a választások előtti napon lepték el Kárpátalját. A röplapokat a történekről hírt adó német sajtó szerint egy magyar területen keresztülhaladó prágai vonaton csempészték be a tartományba, történetesen ugyanazon a vonatszerelvényen, amellyel Kárpáti Ukrajna első német konzulja is megérkezett. Az ukrán és magyar nyelvű röplapok arra szólították fel a lakosságot, hogy ne szavazzanak a kormánylistára,

20 Pl. *Kárpáti Magyar Hírlap*, 1939. február 6. Prchala tábornok-miniszter elhalasztja a február 12-i ruszinszkói terrorválasztásokat?, 1. p.; *Pesti Hírlap*, 1939. február 7. Elhalasztották a február 12-i választást, 2. p.; *Magyar Nemzet*, 1939. február 8. Elhalasztják a ruszinföldi választást, 2. p.

21 Vö. pl. *Kárpáti Híradó*, 1939. február 8. Volosin bűvészmutatványa, 1. p.; *Kárpáti Híradó*, 1939. február 10. Volosin igazi arca!, 1. p.; *Kárpáti Híradó*, 1939. február 12. Ukrán fekete-nap, 1. p.

22 NA ČR, Ministerstvo spravedlnosti 1918 – 1945 (Igazságügyi Minisztérium 1918–1945), 1223. d., inv. č. 771, sign. VI/19, č. 6414/1939. Zprávy stát. zastupitelství v Chustu o poměrech na Podk. Rusi.

23 Pl. *Lidové noviny*, 1939. február 8. Češi pro vládní ukrajinskou kandidátku, 2. p.; *České slovo*, 1939. február 8. Rušná volební agitace na Karpatské Ukrajině, 2. p.

24 A magyar sajtó és a budapesti rádió erősen tendenciózus kárpátaljai híradásaira Wettstein János prágai magyar követ is felfigyelt, aki már 1938. december 7-én jelentésben hívta fel a magyar külügyminisztérium figyelmét a jelenség ártalmas voltára. (Ádám 1970, 220–221. p.)

együttal tudtukra adták, hogy közeleg felszabadulásuk és Magyarországhoz csatolásuk órája. A röplapokat a megtévesztés céljából még a D. S. (azaz Deutsche Staatsdruckerei, Német Állami Nyomda) felirattal is ellátták.²⁵

A Kárpátalja megszerzését célzó magyar katonai akció a német kormány határozott felépése következtében – csakúgy, mint 1938 novemberében – végül ezúttal is elmaradt. A magyar kormány a választásokat megelőző héten Sztójay Döme berlini követ útján két alkalommal is érdeklődött a német fél álláspontjáról a tervezett magyar lépéssel kapcsolatban. A magyar érvelés szerint a kárpátaljai választások zavargások kitörésével fenyegetnek, s nincs kizárva, hogy a rend helyreállítása és a magyar lakosság védelme fegyveres beavatkozást fog igényelni. A közvetlenül a választások előtt, a február 11-ről 12-re virradó éjszaka megérkező berlini válasz azonban elutasító volt, s határozottan óvta Budapestet minden önálló akciótól „tekintet nélkül arra, hogy mi történik a választásoknál”. (Ránki–Pamlényi–Tilkovszky–Juhász 1968, 363. p.; Ádám 1970 440–441., 450–451. p.)

8. A választások napja, 1939. február 12-e

„Ez a történelmi nap, február 12-e, valóban nagy össznemzeti ünnep volt a számunkra. Kárpáti Ukrajna ukrán népe, a nagy ukrán nemzetnek a történelem által a Kárpátoknak erre az oldalára sodort része ezen a napon történelme során első ízben nyilváníthatta ki akaratát. Ez a választás valóban össznemzeti népszavazás volt, amelyet a magyarok és az ő fizetett magyarón ügynökeik olyannyira követeltek. Ez a népszavazás, ellenségeink bánatára és az ukrán nemzet hű fiainak örömére, az egész világ előtt kinyilvánította, hogy Kárpáti Ukrajna ukrán népe önálló, szabad és örömteli életet akar élni.” – Ezekkel a szavakkal kezdte a választásokról szóló beszámolóját a huszti *Nova Szvoboda*.²⁶

A munkácsi *Kárpáti Híradó* ezzel szemben ugyanazon a napon egyebek között a következőket írta: „Hiteles, igaz, a tanuk ezreivel alátámasztott, hozzánk befutott jelentések szerint Volosin úr és díszes társasága a legkíméletlenebb terror mellett sem tudtak 10 százalék igent elérni! Ilyen szégyenteljes vereségre még nem volt példa a választások világtörténetében! Minket a választásnak ez az eredménye nem lepett meg! És legyünk őszinték! Volosin urat sem lepte meg! Ő tudta és tudja, hogy az ukranizálásnak semmi talaja nincs Kárpátalján!”²⁷

Két olyannyira különböző, sőt merőben ellentétes értékelése a választásnak, mint ha nem is ugyanarról az eseményről számoltak volna be. Az alábbiakban keressük a választ, hogyan is zajlott a kárpátaljai szojmválasztás, s hogy látta és láttatta a választások napját egyrészt a cseh-szlovákiai, másrészt pedig a magyarországi sajtó.

A választások előestéjén 17 és 18 óra között Kárpátalja valamennyi településén harangzúgás, az ablakokban égő gyertyák, a tartomány hegyeiben tábortűzek, a „szabadság tüzei” hirdették az esemény jelentőségét. Tábortűz égett a huszti várhegyen is, a város utcáin pedig a Szics Gárda rendezett nagyszabású fáklyás felvonulást. Számos

25 *Grenzboten*, 1939. február 13. Magyarische Flugzettelpropaganda gegen die Wahl, 1. p.

26 *Нова Свобода*, 1939. február 14. Наші міста та села в день виборів, 2. p.

27 *Kárpáti Híradó*, 1939. február 14. „Titkos” választás 1939-ben, 1. p.

településen előre felállították azt a póznát is, amelyre a 98%-ban a kormánylista mellett szavazó községek számára kilátásba helyezett fehér zászlót szándékoztak felvonni.

A szojmválasztás, némi módosítással, a 126/1927. számú csehszlovák választási törvény előírásai szerint zajlott. Az autonómiatörvény az aktív választójog korhatárát 24-ről 21 évre csökkentette. Megválasztható az volt, aki betöltötte 30. életévét és legalább két éve Kárpátalján lakott. A mandátumok száma – az 1938. decemberi szlovák országgyűlési választásoktól eltérően – előre adott volt, s nem függött a jelölőlista leadott szavazatok számától. A választáson való részvétel, hasonlóan a korábbi csehszlovákiai választásokhoz, kötelező volt. A távolmaradókat 20-tól 5000 koronáig terjedő pénzbírsággal, vagy 24 órától egy hónapig terjedő elzárással büntethették. A részvételi kötelezettség alól azok kaphattak felmentést, akik betöltötték 70. életévüket, betegség miatt nem tudtak megjelenni a választóhelyiségben, elodázhatatlan hivatali kötelezettségük miatt nem érhetek idejében a választáshoz, a választás napján legalább 100 km távolságra voltak a választás helyétől és azok, akik közlekedési vagy más leküzdhetetlen akadályokba ütköztek.

A választáson azok vehettek részt, akik szerepeltek a január folyamán összeállított választói névjegyzékekben. A névjegyzékeket január 19. és 26. között minden településen hozzáférhetővé kellett tenni, s azok, akik különböző okok miatt hiányoztak róluk és a választások napjáig betöltötték 21. életévüket, február 4-ig kérhették utólagos felvételüket a névjegyzékbe. Részt vehettek a választásokon a Magyarországhoz csatolt területekről érkező menekültek is. A huszti kormány már január 5-én rendeletben mondta ki, hogy azok a választójoggal rendelkező személyek, akiknek állandó lakhelye az elcsatolt területen volt, leadhatják a szavazatukat azon a településen, ahol a választói névjegyzékbe felvették magukat.²⁸ A rendelkezés azonban csupán a „szláv nemzetiségű” menekültekre, tehát a csehekre, szlovákokra és ruszinokra (ukránokra) vonatkozott, kizárva ezáltal az esetleges magyar, német vagy zsidó menekülteket a választási részvétel lehetőségéből.

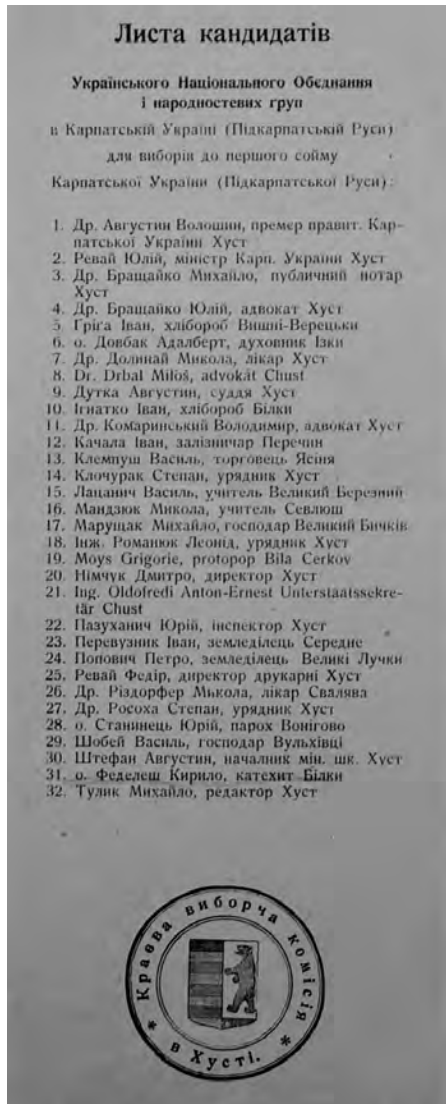
A választópolgárok a választásokon való részvétellel feljogosító választási igazolványt és a jelöltek névsorát tartalmazó szavazólapot már a választások előtti napokban megkapták. A választások alkalmával a választási bizottságnak ellenőriznie kellett, hogy a szavazólap nem tartalmaz-e bármiféle megjelölést. A hiányzó, sérült vagy megjelölt szavazólap helyett másikat adott a választónak, aki ezen kívül egy üres borítékot is kapott a bizottságtól. A választónak ezt követően a szavazólappal és a borítékkal a spanyolfallal elkülönített helyre kellett lépnie. Amennyiben a jelölőlistát támogató szavazatot kívánt leadni, a szavazólapot a borítékba kellett helyeznie, majd a bizottság elé visszatérve a borítékot az odakészített választási urnába dobni. Ellenszavazat esetén üres borítékot dobott az urnába.

A szlovákiai választásokkal ellentétben ezúttal nem alakítottak ki külön választóhelyiségeket az egyes nemzetiségek számára. A választási bizottságok számára készült irányelvek kimondottan fel is hívták rá a figyelmet, hogy a választási törvény nem engedélyezi külön urnák felállítását a más nemzetiségű választóknak, mivel ezáltal megfigyelhető

²⁸ Урядовий Вісник Правительства Підкарпатської Русі. 1939. január 17. Рік видання II., число 1., 2–3. р.

lenne, hogyan szavaztak az egyes nemzetiségek. Ugyancsak tiltották a választási irányelvek az ún. tömeges demonstratív szavazást, vagyis hogy a választók kisebb vagy nagyobb csoportjai a bizottság előtt nyilvánosan kijelentsék, hogyan kívánnak szavazni.²⁹

3. kép. Az Ukrán Nemzeti Egységpárt és a nemzetiségi csoportok listájának szavazólapja

29 NA ČR, Volební soud 1920 – 1939 (Választási Bíróság 1920–1939; a továbbiakban VS), 25. d., inv. č. 1143, sign. V 2/39, Вказівки для районних виборчих комісій до виборів першого сойму Карпатської України.

A választásokon hivatalosan természetesen csakis az UNO listájára lehetett voksolni. Számos településen azonban ennek ellenére olyan nem hivatalos, illegális szavazólapokkal is adtak le szavazatokat, amelyeken a ruszofil irányzatú kárpátaljai politikusok nevei szerepeltek Edmund Bacsinszkij szenátorral az élen. Ezek a szavazólapok teljes egészében az UNO szavazólapjának mintájára készültek, s még a huszti országos választási bizottság címeres körbélyegzőjével is ellátták őket. Az ezekkel a szavazólapokkal leadott szavazatokat a választási bizottságok természetesen érvénytelennek nyilvánították. Az illegális szavazólapokat a magyar sajtó szerint a Volosin-kormány politikáját helytelenítő kárpátaljai őslakosság készítette, a cseh-szlovákiai sajtó, valamint a kárpátukrán memoárirodalom szerint viszont Magyarországról csempészték át őket Kárpátaljára.³⁰

Révai miniszter a prágai kormány február 16-i ülésén a választások „teljesen nyugodt lefolyásáról” számolt be,³¹ azok valós lefolyásáról azonban objektív források hiányában rendkívül nehéz hiteles képet alkotni. A cseh-szlovákiai és a magyarországi sajtó a történeteket – a választásokat megelőző kampányhoz hasonlóan – természetesen ezúttal is gyökeresen eltérően láttatta. A huszti *Nova Svoboda* a választásokat, a közel 93%-os sikerről szóló hírek ismeretében, hatalmas ukrán győzelemként értékelte. A lap választások utáni első, február 14-i számának címodalán Volosin kormányfő és Révai miniszter vezércikkei méltatták a választás történelmi jelentőségét. Volosin köszönetet mondott a kárpátukrán népnek a példás viselkedéséért és a magas választási részvételért, egyben meggyőződését fejezte ki, hogy a választási siker annak biztosítéka lesz, hogy Kárpáti Ukrajna megszűnik a nemzetközi viszály tárgya lenni. Hasonlóan fogalmazott Révai is, aki szerint a választásokkal a kárpátukrán nép bebizonyította, hogy alkalmas az önálló állami életre.³²

Hasonló szellemben méltatták a választásokat a cseh és a szlovák lapok, valamint a cseh-szlovákiai német és – igaz, némileg visszafogottabban – a pozsonyi magyar sajtó is. A lapok egyoldalú látásmódja a prágai sajtócenzúra szigorúan bizalmas utasításának a következménye volt, amely február 14-én elrendelte, hogy a választásról csakis olyan cikkeket és kommentárokat szabad megjelentetni, amelyek azt pozitívan, a belpolitikai helyzetet konszolidálóként és a Cseh-Szlovákiával szemben ellenséges erők vereségeként értékelik. Minden más jellegű cikket vissza kellett tartani. (Hubený 2014, 184. p.)

A cseh és a szlovák lapok az utasításnak megfelelően általában mind kiemelték a választások ünnepélyességét, valamint azt, hogy incidensek nélkül, „a legnagyobb rendben és nyugalomban” zajlottak. Felhívták a figyelmet mind a magas választási részvételre, mind pedig a kormánylistára leadott szavazatok magas arányára, külön

30 *Felvidéki Magyar Hírlap*, 1939. február 14. „Választás” Kárpátalján, 12. p.; *Lidové noviny*, 1939. február 15. Podkarpatský rozpočet připraven. Zmařený pokus s falešnými kandidátkami, 3. p.; Гренджа-Донський 2002, 174–175. p.; Стерчо 1965, 124–125. p. (Hrendzsadonszkij szerint a hamis szavazólapokat Munkácson nyomtatták ki százezer példányban és onnan csempészték át őket Kárpátalja területére. Szercsó úgy tudja, hogy a hamis listák élen Andrij Bródy, Sztepan Fencik és Mihajlo Demko neve szerepelt.)

31 NA ČR, PMR, 4147. d., Protokol o schůzi ministerské rady, konané dne 16. února 1939.

32 *Нова Свобода*, 1939. február 14. Солодкий мій народе!, 1. p.; *Нова Свобода*, 1939. február 14. Велика сатисфакція, 1. p.

hangsúlyozva a kormánylista győzelmét a határ menti településeken, ami annak bizonyítéka, hogy lakosságuk nem kíván más államhoz tartozni. A Volosin-kormány hivatalos jelentésére hivatkozva kiemelték, hogy azok a települések, amelyek egykor Fencik és Bródy bástyái voltak, szintén „igenrel” szavaztak, sőt így szavazott az ortodox vallású falvak lakosságának nagy része is. A lapok szerint a kárpátaljai csehek, a németek, a románok és a zsidók is egyöntetűen a kormánylista mellé álltak, de sok helyütt a kormánylistára szavaztak a magyarok is annak ellenére, hogy nem volt képviselőjük a jelölőlistán. Csupán a magyar lakosság egy része, helyenként pedig a ruszofil orientáció hívei szavaztak nemmel.³³

A *Lidové noviny* szerint a 93%-os eredmény „kétségtől nagy nemzetközi és belpolitikai jelentőséggel bír”. A kárpátukrán kormány és a Cseh-Szlovák Köztársaság sikerét jelenti, mivel a választók a szomszédságból érkező ellenpropaganda ellenére az autonóm kormánynak és a cseh-szlovák szövetségi államnak is bizalmat szavaztak.³⁴ A *Národní listy* és a *Venkov* kommentárja egyaránt hangsúlyozta a választások méltóságos lefolyását, egyúttal cáfolta a budapesti híreket a zavargásokról és a választási csalásról. A *Venkov* ezen túlmenően arra is felhívta a figyelmet, hogy a kárpátaljai választások bizonyos pozitívummal bírnak a decemberi szlovákiai választásokhoz képest, mivel a szlovák országgyűlésben a csehek nem kaptak képviselőt.³⁵ A cseh és a szlovák lapok kommentárjai végül egyaránt a választások pozitívumai között említették, hogy véget vetnek a különböző politikai irányzatok közötti csatározásoknak, s hozzájárulnak az ukrán nemzeti irányban való egyesülésükhöz.³⁶ A választásoknak a sajtó szerint mindössze egyetlen zavaró mozzanata volt, mégpedig a Magyarországról átcsempészett – már említett – röplapok, amelyek a kormánylista elleni szavazásra szólították fel a lakosságot.³⁷ A cseh-szlovákiai sajtótermékek közül a legvisszafogottabb hangot a magyar lapok ütötték meg, amelyek rendkívül szűkszavúan, gyakorlatilag a tények közlésére szorítkozva és a történetet nem minősítve tájékoztattak a szojmválasztásról.³⁸

Nagy teret szentelt a választásoknak, ugyanakkor a cseh, a szlovák és a kárpátukrán lapokban megjelentekkel gyökeresen ellenkező képet tárt az olvasók elé a magyarországi sajtó. A szojmválasztás a magyar lapok szerint „a féktelen terror jegyében” zaj-

33 *Lidové noviny*, 1939. február 13. (polední), Volby na Podkarpatsku, 1. p.; *České slovo*, 1939. február 14. 93 procenta pro vládní kandidátku na Karpatské Ukrajině, 3. p.

34 *Lidové noviny*, 1939. február 13. (polední), Volby na Podkarpatsku, 1. p.; *Lidové noviny*, 1939. február 14. (ranní), Důvěra ukrajinské vládě, 1. p.

35 *Národní listy*, 1939. február 14. Po volbách na Podkarpatské Rusi, 1. p.; *Venkov*, 1939. február 15. Po volebním plebiscitu na Podkarpatské Rusi, 1. p.

36 Pl. *Venkov*, 1939. február 16. Nový politický život na Karpatské Ukrajině, 3. p.; *Slovák*, 1939. február 14. Podkarpatská Rus prehovorila, 1. p.

37 *Slovák*, 1939. február 14. Pri voľbách do prvého snemu Podkarpatskej Rusi hlasovalo 93 percent voličov za vládu, 1. p.; *Slovenská politika*, 1939. február 14. Zase Maďari chceli porušiť nedeľné voľby, 1. p.

38 *Esti Újság*, 1939. február 14. Több mint 90% igen. Rendben folytak le a választások Kárpátalján, 3. p.; *Új Hírek*, 1939. február 14. A szavazatok 90 százaléka esett az egyetlen listára, 2. p.

lott. A „nem” szavazatot leadók aránya mindezek ellenére meghaladta az 50%-ot, azonban, amint az előrelátható volt, a Volosin-kormány a választásokat meghamisította, s olyan eredményt tett közzé, amely meg sem közelíti a valóságot.³⁹ A választásokat számos incidens kísérte, amelyeknek állítólag több halott és sebesült áldozata is volt. Ilyen eset fordult elő például Nagyirtványos községben, amelynek lakossága a lapok közlése szerint baltával támadt az ukrán agitátorokra.⁴⁰

A lakosságot erőszakkal kényszerítették a választásokon való részvételre, általában egyenesen a reggeli miséről terelve őket a választóhelyiségekbe. A kárpátaljai őslakosság mégis annyira kifejezésre juttatta az ukrán kormánnyal szembeni ellenszenvét, hogy nemcsak üres borítékkal, vagyis „nemmel” szavazott, hanem sok helyütt hamis szavazólapokat készített a saját jelöltjeivel és azokat dobta az urnába. A legtöbb helyen azonban az üres borítékokat is a kormánylistára leadott szavazatok közé sorolták, a hamis szavazólappal leadott szavazatokat pedig érvénytelennek nyilvánították. A választási bizottságok több helyütt áttetsző borítékot adtak a választóknak azzal a céllal, hogy megfigyelhető legyen, ki szavaz a kormánylista ellen. Ezt sokan úgy próbálták kijátszani, hogy egy magukkal hozott üres papírlapot helyeztek a borítékba. Gyakori jelenség volt az is, hogy azokat a választókat, akik ellenszavazatot mertek leadni, a hatóságok egyszerűen átadobták a magyar határon. A lakosság egy része az ukrán terror elől részben a magyar, részben a lengyel határon át keresett menedéket, de olyanok is akadtak, akik román területre menekültek.⁴¹

A választások befolyásolásában és meghamisításában közreműködött a Szics Gárda is. A gárdisták jelen voltak a választóhelyiségekben azzal a céllal, hogy megfigyeljék, ki hogyan szavaz. Ha valaki üres borítékot akart az urnába dobni, annak pótszavazólapot adtak, s erőszakkal kényszerítették rá, hogy a kormánylistát támogató szavazatot adjon le.⁴² A Borzsa, a Nagy-ág és a Talabor folyók völgyében fekvő községekben pedig, amelyek lakosságának nagy része üres borítékkal szavazott vagy részt sem vett választáson, a gárdisták nagymennyiségű szavazólapot osztottak ki a híveik között, akik a szavazólapokat utólag belecsempészték az üresen hagyott borítékokba.⁴³ „A Kárpátaljáról a határokon átszivárgó hírek egybehangzóan arra mutatnak – összegezte a választásokról szóló beszámolóját a budapesti *Felvidéki Magyar Hírlap* –, hogy a Volosin-kormány választása Európában eddig ismeretlen méretű terror jegyében folyt le.”⁴⁴

39 *Kárpáti Magyar Hírlap*, 1939. február 14. Vér folyt a ruszinszkoí terrorválasztáson, 1. p.; *Felvidéki Magyar Hírlap*, 1939. február 14. „Választás” Kárpátalján, 12. p.; *Magyar Nemzet*, 1939. február 14. Az ukrán terror „választási” eredménye a Kárpátalján, 3. p.; *Pesti Hírlap*, 1939. február 14. Féktelen terror jegyében folyt le a ruszinföldi „választás”, 7. p.

40 *Pesti Hírlap*, 1939. február 15. Több halottja és súlyos sebesültje van a ruszinföldi választásnak, 4. p.; *Magyar Nemzet*, 1939. február 15. Halottak és sebesültek, 3. p.

41 *Felvidéki Újság*, 1939. február 19., Ki a csehekkell! – ez most a jelszó Kárpátalján..., 3. p.; *Felvidéki Magyar Hírlap*, 1939. február 14. „Választás” Kárpátalján, 12. p.

42 *Kárpáti Hiradó*, 1939. február 15. A kárpátaljai terrorválasztások után, 1. p.

43 *Budapesti Hírlap*, 1939. február 15. Ujjabb megdöbbenő adatok a „szavazásról”, 2. p.; *Kis Újság*, 1939. február 15. Véres összeütközések is voltak a ruszinszkoí „választásokon”, 4. p.

44 *Felvidéki Magyar Hírlap*, 1939. február 14. Magyar zászló az aknaszlatinai templom tornyán, 12. p.

9. A választások eredménye

A választás napjára mintegy húsz külföldi – legnagyobb részét német – újságíró érkezett Husztra, hogy a helyszínről tudósíthasson az autonóm szojm megválasztásáról. A város főterén négyezer fős tömeg hallgatta a huszti rádió hangszórókkal kihangosított, választási eredményeket közvetítő adását. A reggel 8 órakor nyíló választóhelyiségek délután 16 óráig tartottak nyitva, az első településről azonban már nem sokkal 9 órát követően megérkezett a választás eredménye. A lengyel határon fekvő kis lélekszámú Bagolyháza 72 választópolgára közül 70-en vettek részt a választásokon és szavaztak az UNO jelölőlistájára, így a falu egyúttal az első olyan település lett, amely jogot szerzett a fehér zászló felvonására.⁴⁵ Az első két járás, amelyek választási eredményei a legkorábban, már este 18 órára ismertek lettek, a Nagybereznai és az Ökörmezői járás volt. A kormánylistára leadott szavazatok aránya mindkét járásban meghaladta a 98%-ot.⁴⁶

A választások – egyelőre csupán előzetes – országos eredményéről február 13-án, hétfőn délután adtak ki hivatalos jelentést. A sajtóban is közzétett⁴⁷ adatok szerint a választásra jogosultak száma 284.365 volt. A választásokon összesen 263.202 szavazatot adtak le, azaz a választópolgárok 92,6%-a élt a választójogával. A kormánylistára 243.557 szavazat, a leadott szavazatok 92,5%-a esett, az ellenszavazatok, vagyis a kormánylistát egyértelműen elutasító „nem” és az érvénytelen szavazatok együttes száma pedig 19.645 volt.⁴⁸

A választások hivatalos végeredményét megállapítani hivatott huszti országos választási bizottság február 14-én, kedden 14 órai kezdettel ült össze. Mivel azonban két járás választási jegyzőkönyvei eddig az időpontig még mindig nem érkeztek meg, a bizottság az eredményeket csupán a másnap 10 órakor folytatódó ülésén tudta összeítani. A február 15-én véglegesített eredmények szerint Kárpátalja 280.930 választópolgára közül 265.002-en járultak az urnákhoz, ami a választópolgárok 94,3%-ának felelt meg. Közülük 244.922-en (92,4%) szavaztak az UNO és a nemzetiségi csoportok közös listájára. Az üres borítékok, vagyis a kormánylistát elutasító szavazatok száma 17.752 (6,7%), az érvénytelen szavazatoké pedig 2328 (0,9%) volt.⁴⁹

45 *Нова Свобода*, 1939. február 14. Перший білий прапор, 7. p.

46 *Polední Národní politika*, 1939. február 13. Vítězství vlády ve volbách do sněmu Karpatské Ukrajiny, 3. p.

47 Pl. *Нова Свобода*, 1939. február 14. Загальний вислід виборів, 7. p.; *Národní politika*, 1939. február 14. 93 procent hlasů pro vládu na Podkarpatské Rusi, 1. p.; *Grenzbote*, 1939. február 14. Das Endergebnis der Wahlen in der Karpaten-Ukraine, 2. p.; *Slovák*, 1939. február 15. Podkarpatská Rus začína žiť samostatným národným životom, 2. p.; *Esti Újság*, 1939. február 15. 93% igennel szavazott a ruszinszkói választásokon, 3. p.; *Felvidéki Magyar Hírlap*, 1939. február 14. „Végeredmény: 93 százalék”, 12. p.

48 A mai napig gyakran ezeket az adatokat adja meg a választások végeredményeként a szakirodalom is. L. pl. Стерчо 1965, 129. p.; Shandor 1997, 143. p.; Зан 2010, 130. p.

49 NA ČR, VS, 25. d., inv. č. 1143, sign. V 2/39, Ověření volby-volitelnosti zvolených členů prvního sněmu Podkarpatské Rusi, Протокол списаний дня 14. лютого 1939 року на засіданню Краєвої виборчої комісії до виборів першого сойму Карпатської України.

Az eredmények hivatalos kihirdetésére az autonóm kormány *Urjadovij Visztnik* című hivatalos lapjának február 15-i, majd 18-i számában került sor.⁵⁰ A megismételt közzétételt az indokolta, hogy a megválasztott képviselők névsorát is közlő 15-i számban téves számsorok jelentek meg, így azokat a hivatalos lap következő számában korrigálni voltak kénytelenek. A történetek paradoxona, hogy a korabeli sajtó mindössze az elsőként közzétett, hibás számsorokat ismertette,⁵¹ az országos választási bizottság által megállapított, s utóbb az *Urjadovij Visztnik*ben is korrigált hivatalos végeredmény viszont már egyetlen sajtótermékben sem látott napvilágot.

Hasonló volt a sorsa a választások járási eredményeinek is. A korabeli sajtó csupán az előzetes járási adatokat közölte, s ezeket a számsorokat vette át a választásokkal foglalkozó memoárirodalom is.⁵² A sajtóban közzétett kimutatás ráadásul nem különböztette meg a kormánylistát egyértelműen elutasító „nem” és az érvénytelen szavazatokat, hanem egy kategóriába sorolta azokat. A választások végleges, a kormánylistát elutasító és az érvénytelen szavazatokat is megkülönböztető járási eredményeit így egyedül a prágai Választási Bíróság számára megküldött választási jegyzőkönyvekből ismerhetjük.

1. táblázat. Az 1939. február 12-i kárpátaljai szojmválasztás hivatalos eredménye⁵³

Járás	Választópolgárok száma	Leadott szavazatok		„Igen” szavazatok		„Nem” szavazatok		Érvénytelen szavazatok	
		száma	%	száma	%	száma	%	száma	%
Husztai	37 218	33 937	91,2	29 656	87,4	3 812	11,2	469	1,4
Ilosvai	25 970	24 752	95,3	23 808	96,2	901	3,6	43	0,2
Nagybereznai	13 979	13 379	95,7	13 160	98,4	219	1,6	-	-
Nagyszőlősi	29 126	27 642	94,9	25 807	93,4	1 227	4,4	608	2,2
Ökörmezői	17 939	16 717	93,2	16 537	98,9	157	0,9	23	0,1
Perecsenyi	12 245	11 514	94,0	10 774	93,6	627	5,4	113	1,0
Rahói	32 052	30 500	95,2	29 286	96,0	1 126	3,7	88	0,3
Szentmiklósi	32 562	30 769	94,5	24 506	79,6	5 494	17,9	769	2,5
Szerednyei	12 196	11 583	95,0	11 060	95,5	482	4,2	41	0,3
Szolyvai	26 282	25 112	95,5	22 834	90,9	2 159	8,6	119	0,5
Técsői	41 361	39 097	94,5	37 494	95,9	1 548	4,0	55	0,1
Összesen	280 930	265 002	94,3	244 922	92,4	17 752	6,7	2 328	0,9

50 Урядовий Вістник Правительства Карпатської України (Підк. Руси). 1939. február 15. Рік видання II., число 8., 27-28. p.; Урядовий Вістник Правительства Карпатської України (Підк. Руси). 1939. február 18. Рік видання II., число 9., 35. p.

51 Pl. *Lidové noviny*, 1939. február 23. Složení podkarpatského sněmu. Volební výsledky ohlášen, 2. p.; *Kárpáti Híradó*, 1939. február 24. A kárpátaljai választási eredmény Volosinék hivatalos jelentése szerint, 3. p. (Ezek szerint a választásokon részt vevők száma 263.897, a kormánylistára szavazóké 243.832, az ellenszavazatot leadóké 17.741, az érvénytelen szavazatoké pedig 2324 volt.)

52 Vö. pl. *Нова Свобода*, 1939. február 14. Загальний вислід виборів, 7. p.; *České slovo*, 1939. február 14. 93 procenta pro vládní kandidátku na Karpatské Ukrajině, 3. p.; *Посоха* 1949, 50. p.; *Стерчо* 1965, 129. p.

53 Forrás: NA ČR, VS, 25. d., inv. č. 1143, sign. V 2/39, Ověření volby-volitelnosti zvolených členů prvního sněmu Podkarpatské Rusi.

A *Nova Szvoboda* három nappal a választásokat követően közzétette a választások előzetes települési eredményeit is.⁵⁴ Ezek nagy hasonlóságot mutatnak a választási jegyzőkönyvekben szereplő végleges adatokkal, de nem tartalmazták a választópolgárok számát, és a közzétett járási adatokhoz hasonlóan összemosták a kormánylistát egyértelműen elutasító és az érvénytelen szavazatokat. A települési eredmények közzététele mindezek ellenére előrelépést jelentett a szlovákiai gyakorlathoz képest, ahol a decemberi országgyűlési választások települési adatsoraiból csupán tendenciózus válogatás láthatott napvilágot.

A huszti lapban közzétett települési adatsorból néhány község eredményei még hiányoztak, a választási jegyzőkönyvek azonban már tartalmazzák az autonóm Kárpátalja mind a 392 településének választási eredményét.⁵⁵ A hivatalos adatok szerint a kormánylista a legtöbb községben fölényes győzelmet aratott, olyannyira, hogy 70 településen, a települések közel egyötödében megszerezte a leadott szavazatok 100%-át, 207 településen, azaz a tartomány településeinek több mint felében pedig 98%-ot meghaladó szavazatot kapott. A járások közül, amint az az 1. számú táblázatból is kiderül, a legkedvezőbb eredmények a hegyvidéki járásokban, közülük is elsősorban a Nagybereznai és az Ökörmezői járásban születtek. A kormánylista mindkét járásban megszerezte a leadott szavazatok több mint 98%-át, miközben a Nagybereznai járás 31 községe közül 27, az Ökörmezői járás 26 községe közül pedig 22 a fehér zászló kifüggesztésének jogát is elnyerte.

A választási jegyzőkönyvek szerint a legtöbb ellenszavazatot Kárpátalja déli–délnyugati részén, az első bécsi döntés során megállapított új magyar–cseh–szlovák határ közelében fekvő községekben adták le, de elvétve az országrész egyéb területein is akadt rá példa. A kormánylistát üres borítékkal vagy érvénytelen szavazattal elutasító voksok együttesen 48 településen haladták meg a leadott szavazatok 20%-át, s közülük 18 településen többségbe is kerültek a kormánylistát támogató szavazatokkal szemben. Ezek a községek mindeközben nem feltétlenül voltak magyar lakosságúak, hanem német, sőt számos szintiszta ruszin lakosságú település is akadt közöttük.

A nagyobb számú ellenszavazatot leadó települések legnagyobb csoportja a Magyarországhoz csatolt Munkács vonzáskörzetéhez tartozó, a határmegvonás során azonban az új magyar–cseh–szlovák határ kárpátaljai oldalán rekedt beregi községek közül került ki. E települések nyugati, északi, keleti és délkeleti irányból valósággal körbeölelték Munkács városát és csaknem összefüggő településláncot alkottak a Csongor és Drágabártfalva közötti térségben. Közéjük tartozott többek között Csongor (74,9% „nem” vagy érvénytelen szavazattal), Mezőterebe (27,5%), Nagylucska (23,7%), Újvidháza (24,4%), Iványi (28,0%), Kiscserjés (44,4%), Frigyesfalva (29,1%), Kendereske (81,5%), Kustánfalva (88,7%), Felsőkerepec (39,3%), Repede (67,0%), Beregbükkös (49,6%), Beregpapfalva (47,0%), Szánfalva (44,7%), Bábakút (36,8%), Ivaskófalva

54 *Нова Свобода*, 1939. február 15. Висліди голосування після округів, 6–7. p. (Az előzetes települési adatokat a *Nova Szvoboda* alapján közölte még Стерчо 1965, 242–252. p.; Гренджа-Донський 2002, 176–188. p.; Делеган – Вискварко 2009, 164–174. p.)

55 NA ČR, VS, 25. d., inv. č. 1143, sign. V 2/39, Ověření volby-volitelnosti zvolených členů prvního sněmu Podkarpatské Rusi.

(47,5%), Gálfalva (30,6%), Kisábránka (93,8%), Beregleányfalva (71,3%), Zsófiafalva (68,7%), Beregnagyalmás (32,4%), Romocsafalva (25,8%), Makarja (40,2%) és Drágabártfalva (90,9%).

A magyar sajtó szerint a felsorolt települések közül Nagylucskán, Újdávidházán, Iványiban, Beregnagyalmáson és Romocsafalván, valamint az általunk nem említett, de ugyancsak a szóban forgó területen található Gorondon, Kajdanón, Klastromfalván, Beregkisalmáson, Pisztraházán és Beregfogarason is ellenzéki győzelem született, a választási bizottságok azonban a választások eredményét meghamisították. A Munkács körüli településeken gyakori jelenség volt az említett nem hivatalos, illegális szavazólapokkal történő szavazás is, amelyeken a ruszofil irányzatú kárpátaljai politikusok nevei szerepeltek. A sajtó által kárpátorosz vagy Bacsinszkij-listaként emlegetett ellenzéki szavazólapokkal leadott szavazatokat a választási bizottságok vagy érvénytelennek nyilvánították, vagy pedig – legalábbis a magyar lapok állítása szerint – egyenesen a kormánylista javára írták.⁵⁶

A magyar határ menti települések következő csoportját, amelyekben nagyobb arányú ellenszavazatot adtak le, az ugoicsai Nagyszőlős közelében fekvő falvak alkották. Verbőcön összességében a szavazók 87,8%-a, Fancsikán 21,5%-a, Korláthelmecen 43,0%-a, Gödényházán 71,7%-a, Alsóveresmarton 38,2%-a utasította el az UNO listáját. Nagyszámú ellenszavazatot adtak le magában a tartomány székhelyén, Huszton is, ahol a kormánylistára 6208 szavazat esett, 1838 volt a „nem” és 284 az érvénytelen szavazatok száma. Kevésbé nevezhető meglepőnek a Huszt melletti ortodox lakosságú Iza választási eredménye, ahol a kormánylista mindössze 427 szavazatot kapott, ellene viszont 1100-an szavaztak.

Kárpátalja legkeletibb települései, amelyek lakosságának jelentős hányada elutasította a kormánylistát, a cseh-szlovák-román határon fekvő máramarosi Aknaszlatina (32,2%), valamint a vele szomszédos Faluszlatina (21,4%) és Alsóapsa (35,7%) voltak. Az említettekén kívül az ungi Szemerekön (26,0%), a Szolyva szomszédságában fekvő Kékesfüreden (80,0%), Szuszkóújfalun (52,9%), Kishidvégen (65,1%), Zajgón (56,5%) és Zsilipen (41,1%), valamint egy, a lengyel határon fekvő, s Felsőhatárszeget (79,7%), Nagycserjést (27,6%), Beregbárdost (68,2%) és Izbonyát (65,5%) magában foglaló észak-beregi településcsoport falvaiban mutattak ki nagyobb arányú ellenszavazatot.

Amint azt már korábban említettük, az autonóm Kárpátalja 392 községe között – legalábbis a választási jegyzőkönyvek szerint – mindössze 18 olyan település akadt, amelyekben a választásokon részt vevők többsége elutasította az UNO jelölőlistájának a megszavazását. Noha ez a szám rendkívül alacsony, az ukrán szakirodalom egy része mégis e települések választási eredményeivel véli bizonyítottnak a választások „alapvetően demokratikus jellegét”, amelyek során „az emberek szabadon kinyilváníthatták véleményüket”.⁵⁷ Az állítólag nyugodt légkörben és nagyobb törvénysértések nélkül lebonyolított választások eredményeit ezek szerint hitelesnek kell tekinteni, különösen

⁵⁶ *Budapesti Hírlap*, 1939. február 14. Ami a valóságban történt és amit kihirdettek, 2. p.; *Kárpáti Híradó*, 1939. február 14. „Titkos” választás 1939-ben, 1. p.

⁵⁷ L. pl. Shandor 1997, 145. p.; Beresh 2004, 227. p.; Vehes-Tokar 2010, 104. p.; Зап 2010, 131. p.

annak fényében, hogy a választóknak az egy jelölőlista mellett is lehetőségük volt a választásra, vagyis a lista elutasítására.⁵⁸

2. táblázat. Az UNO jelölőlistáját elutasító községek választási eredményei⁵⁹

Község	Választópolgárok száma	Leadott szavazatok		„Igen” szavazatok		„Nem” szavazatok		Érvénytelen szavazatok	
		száma	%	száma	%	száma	%	száma	%
Beregbárdos	310	299	96,5	95	31,8	204	68,2	-	-
Beregleányfalva	451	422	93,6	121	28,7	124	29,4	177	41,9
Csongor	956	800	83,7	201	25,1	599	74,9	-	-
Drágabártfalva	992	893	90,0	81	9,1	678	75,9	134	15,0
Felsőhatárszeg	181	158	87,3	32	20,3	126	79,7	-	-
Gödényháza	417	372	89,2	105	28,2	82	22,0	185	49,7
Iza	1 616	1 536	95,0	427	27,8	1 100	71,6	9	0,6
Izbonya	58	58	100	20	34,5	36	62,1	2	3,4
Kékesfüred	85	80	94,1	16	20,0	64	80,0	-	-
Kendereske	129	119	92,2	22	18,5	97	81,5	-	-
Kisábránka	136	130	95,6	8	6,2	122	93,8	-	-
Kishidvég	335	335	100	117	34,9	209	62,4	9	2,7
Kustánfalva	335	291	86,9	33	11,3	247	84,9	11	3,8
Repede	664	585	88,1	193	33,0	374	63,9	18	3,1
Szuskóújfalu,	60	51	85,0	24	47,1	27	52,9	-	-
Verbóc	299	278	93,0	34	12,2	244	87,8	-	-
Zajgó	481	444	92,3	193	43,5	244	54,9	7	1,6
Zsófiafalva	187	182	97,3	57	31,3	69	37,9	56	30,8

A választások demokratikus jellege, a szabad véleménynyilvánítás lehetősége és az eredmények hitelessége felől azonban nem táplálhatunk illúziókat. Még ha az eredményeket – tegyük fel – nem kozmetikázták is, rendkívül nehéz a demokratikus normákkal összhangban levőknek tartani azokat a választásokat, amelyek előtt a hatalomra jutott politikai irányzat felszámolja a számára nemkívánatos politikai erőket, s az erőszaktól sem visszariadva megakadályozza bármilyen más tömörülés választási részvételét.

10. Hogyan szavaztak a nemzetiségek?

A huszti kormány és az UNO vezetői, valamint a kárpátukrán sajtó a választások sikeréért a kormánylistán helyet kapó nemzetiségeket is dicséretben részesítette. Valamennyi értékelés hangsúlyozta, hogy a csehek, a németek és a románok, sőt még a zsidók is, kis kivételtől eltekintve „lojálisan viselkedtek” és megszavazták az UNO jelölőlistáját. A magyar választók magatartásáról ugyanakkor már eltérő vélemények láttak napvilágot. A *Nova Szvoboda* egyik február 14-i írásának megfogalmazása szerint a kormánylista ellen csupán a „magyar sovíniszták” és az „áruló ruszofilek” szavaztak.⁶⁰

⁵⁸ Задорожний–Богів 2010, 28. p.

⁵⁹ Forrás: NA ČR, VS, 25. d., inv. č. 1143, sign. V 2/39, Ověření volby-volitelnosti zvolených členů prvního sněmu Podkarpatské Rusi.

⁶⁰ *Нова Свобода*, 1939. február 14. Наші міста та села в день виборів, 2. p.

Ettől némileg különböző, a magyar választókról is kedvezőbben nyilatkozó hangot ütött meg Volosin kormányfő, valamint Andrij Voron, az UNO főtitkára. Mindketten kijelentették, hogy noha vezetőik az utolsó pillanatban visszautasították a listán felkínált helyet, Magyarországról pedig erőteljes ellenpropagandát fejtettek ki a választásokkal szemben, a magyarok többsége szintén „velünk haladt”.⁶¹

A települési választási jegyzőkönyvekben foglaltak hitelességét fenntartásokkal kell ugyan kezelnünk, hiszen nem hagyhatjuk figyelmen kívül a hatóságok részéről gyakorolt nyomást és az eredmények esetleges kozmetikázását, az egyes nemzetiségek választói magatartását – egyéb forrás híján – mégis csupán az általuk lakott települések választási statisztikái alapján tudjuk felmérni. Az autonóm Kárpátalja első bécsi döntés utáni területén összesen 72 olyan vegyes jellegű települést találunk, amelyekben az 1930. évi csehszlovák népszámlálás során valamely nemzetiség részaránya meghaladta a 20%-ot. Az önálló nemzetiségként számon tartott zsidóság 32, a németek 16, a magyarok 14, a szlovákok, pontosabban a „csehszlovák” nemzetiségűek 10, a románok pedig 4 településen tették ki az összlakosság legalább 20%-át.⁶² Arra természetesen nem tudunk választ adni, hogy a településeken belül az egyes etnikumok között hogyan oszlottak meg a szavazatok, a települési szintű választási eredmények mégis némi támpontot nyújthatnak a nemzetiségek választói magatartásának feltérképezéséhez.

A magyar jellegű települések, amelyek közül 4 abszolút, 3 pedig relatív magyar többséggel rendelkezett, kivétel nélkül Kárpátalja déli, határ menti területein feküdtek.⁶³ Nagyobb részük, a beregi és ugocsai települések a bécsi döntőbírói ítélet során megállapított új cseh-szlovák–magyar határ mentén vagy annak közvetlen közelében, kisebb részük, a máramarosi községek pedig a cseh-szlovák–román határ szomszédságában.

A magyarlakta települések választási eredményei arra engednek következtetni, hogy a magyar lakosság választói magatartására rányomta a bélyegét a Volosin-kormány és a magyar kisebbség, illetve Budapest közötti feszült viszony, valamint Esterházy János pártelnök választások előtti nyilatkozata, amelyben lényegében a kormánylista elutasítására szólította fel a kárpátaljai magyarságot. A települési eredmények ugyanakkor további következtetések levonására is alkalmasak. A magyar választók szavazatait befolyásolhatta az adott település magyar jellegének mértéke, azaz a magyarok által nagyobb arányban lakott települések választói általában hajlamosabbak voltak a lista elutasítására, mint a magyar kisebbségi jellegű településeken élők. Hatással volt a magyar lakosság választói magatartására végül a települések földrajzi elhelyezkedése is, mint például a román határon fekvő máramarosi községek esetében, amelyek közül még az erőteljesen magyar jellegű Visken, Técsön és Aknaszlatinán is a kormánylista nagyarányú győzelmét mutatták ki, Handalbustyaházán és

61 *Нова Свобода*, 1939. február 14. Солодкий мій народе!, 1. p.; *Нова Свобода*, 1939. február 17. Здорова життєздатність українського народу перемогла, 3. p.

62 Négy településen egyszerre két kisebbség részaránya is meghaladta a 20%-ot: Nagyszőlőson és Handalbustyaházán a zsidóké és a magyaroké, Faluszlatinán a zsidóké és a románoké, Újtövissfalván pedig a németeké és a szlovákoké.

63 A relatív magyar többségű települések Beregrákos, Fancsika és Gödényháza voltak.

Gyertyánligeten pedig ráadásul olyan fölényes kormányssiker született, hogy a két település a fehér zászló felvonásának jogát is elnyerte.⁶⁴

3. táblázat. A 20%-ot meghaladó magyar lakossággal rendelkező községek választási eredményei⁶⁵

Község	Magyar lakosság aránya	Választópolgárok száma	Leadott szavazatok		„Igen” szavazatok		„Nem” szavazatok		Érvénytelen szavazatok	
			száma	%	száma	%	száma	%	száma	%
Aknaszlatina	59,8	1 454	1 311	90,2	889	67,8	422	32,2	-	-
Beregrákos	47,3	1 642	1 370	83,4	1 083	79,1	195	14,2	92	6,7
Csongor	88,5	956	800	83,7	201	25,1	599	74,9	-	-
Fancsika	49,9	377	372	98,7	292	78,5	6	1,6	74	19,9
Gödényháza	48,7	417	372	89,2	105	28,2	82	22,0	185	49,7
Gyertyánliget	23,3	940	916	97,4	899	98,1	12	1,3	5	0,5
Handalbustyaháza	25,3	355	321	90,4	315	98,1	2	0,6	4	1,2
Kerekhegy	40,5	210	201	95,7	189	94,0	12	6,0	-	-
Királyháza	21,0	2 459	2 143	87,1	2 054	95,8	63	2,9	26	1,2
Nagyszőlős	23,8	5 705	5 344	93,7	5 104	95,5	188	3,5	52	1,0
Técső	31,5	4 614	4 351	94,3	3 744	86,0	577	13,3	30	0,7
Tekeháza	40,6	530	519	97,9	452	87,1	67	12,9	-	-
Verbóc	64,3	299	278	93,0	34	12,2	244	87,8	-	-
Visk	53,2	3 757	3 384	90,1	2 923	86,4	328	9,7	133	3,9

A németek által lakott, általában kis lélekszámú községek Kárpátalja beregi és máramarosi részein, három egymástól jól elkülöníthető településterületen: Munkács szomszédságában, Szolyva közelében és a Máramarosi-havasokban helyezkedtek el.⁶⁶ A német lakosság választói magatartása településenként rendkívül eltérő volt. Beregben akadtak olyan német községek, mint például Kendereske, Zsófiafalva és Kékesfüred, amelyek gyakorla-

64 Amíg Visk, Técső vagy akár Nagyszőlős választási eredményeire az UNO vezetői, valamint a cseh, a szlovák és a német lapok előszeretettel hivatkoztak annak alátámasztására, hogy a magyar lakosság is a kormánylista mellett szavazott, addig a magyar sajtó a Visken, Técsőn, Nagyszőlősön és a környező magyar falvakban kimutatott kormánypárti választási sikert tudatos hamisítás eredményének tulajdonította. (Vö. pl. *Нова Свобода*, 1939. február 17. *Здорова життєздатність українського народу перемогла*, 3. p.; *Národní listy*, 1939. február 13. *Klidné volby na Podkarp. Rusi*, 1. p.; *Slovák*, 1939. február 14. *Pri voľbách do prvého snemu Podkarpatskej Rusi hlasovalo 93 percent voličov za vládu*, 1. p.; *Grenzboten*, 1939. február 13. *Ungarische und rumänische Gemeinden für die Regierung*, 1. p.; *Kárpáti Magyar Hírlap*, 1939. február 15. A színmagyar ruszinszkói községekben is ukrán többséget mutatnak ki Volosiné, 1. p.)

65 Forrás: NA ČR, VS, 25. d., inv. č. 1143, sign. V 2/39, *Ověření volby-volitelnosti zvolených členů prvního sněmu Podkarpatské Rusi*.

66 A német jellegű települések a Munkács melletti Kendereske (1930-ban 28,6% német lakossal), Felsőkerepec (61,9%), Németkucsova (85,7%), Nyírhalom (95,0%), Zsófiafalva (89,1%), Bárdháza (36,7%), Gálfalva (33,7%) és Dubi (84,7%), a Szolyva környéki Szarvasrét (23,7%), Kékesfüred (53,1%), Szuszkóújfalu (90,8%), Újtövissfalva (55,3%) és Alsóhrabonica (34,9%), valamint a máramarosi Németmokra (78,6%), Oroszmokra (35,1%) és Királymező (81,7%) voltak.

tilag teljes egészében elutasították a kormánylistát, ezzel szemben ugyanakkor olyanok is (Szarvasrét, Alsóhrabonica és Dubi), amelyek választói 97–98, vagy akár 100%-ban megszavazták azt. A három máramarosi német település választási eredményei ennél jóval egyértelműbbek voltak: Németmokrán és Oroszmokrán egyaránt a választók 99,7%-a, Királymezőn pedig 99,5%-a szavazta meg az UNO egységlistáját.

A németlakta települések eltérő választási eredményei lehetőséget adtak arra, hogy azokból a cseh-szlovákiai és a magyarországi sajtó egyaránt a neki megfelelőeket emelje ki és a saját érdekei szerint interpretálja azokat. A pozsonyi német nyelvű napilap, a *Grenzbote* például Németmokra, Királymező, Újtővisfalva és Dubi példáján igyekezett igazolni, hogy „az egységlista a németlakta községekben csaknem kivétel nélkül fölényes többséggel győzött”, a prágai *České slovo* pedig egyenesen azt szögezte le, hogy a választások során a németek tanúsították a legnagyobb fegyelmet, akik „egy emberként a kormánylistára szavaztak”.⁶⁷ A munkácsi *Kárpáti Híradó* ezzel szemben a kormánylistát nagyrészt elutasító Zsófiavalvát és a részben szintén a kormánylista ellen szavazó Felsőkerepecet hozta fel annak bizonyítékául, hogy „a kárpátaljai német községek az ukránok ellen nyilatkoztak meg”.⁶⁸ A németlakta települések eltérő választási eredményeit nem hagyta szó nélkül a *Nova Szvoboda* sem. Azt a tényt, hogy egyes német községek a Német Néptanács választások előtti felszólítása ellenére az UNO jelölőlistája ellen szavaztak, a huszti napilap a Munkácsról átcsempészett és a német falvakban terjesztett röplapok számlájára írta, amelyek a lista elutasítására biztatták és ezzel megtévesztették a helyi lakosságot.⁶⁹

A „csehszlovák” többségüként kimutatott vagy 20%-ot meghaladó „csehszlovák” lakossággal rendelkező kárpátaljai falvak „csehszlovák” lakossága kivétel nélkül az őslakos helyi szlovákság közül került ki. A húszas–harmincas években Kárpátaljára települő, s általában a járási székhelyeken és a városi jellegű településeken, mindenütt kisebbségben élő csehek választói magatartását ezért települési szintű adatokkal nem tudjuk illusztrálni. Nagy valószínűség szerint megállja a helyét Andrij Voronnak, az UNO főitkárának az értékelése, miszerint a választások előtt akadtak ugyan csehek, akik megpróbáltak ellenpropagandát kifejteni, a cseh azonban fegyelmezett nemzet, ezért kis kivételtől eltekintve valamennyien a kormánylistára szavaztak. Hasonlóan fogalmazott a *Přehledy z Karpatské Ukrajiny* című huszti hetilapban a képviselővé választott Miloš Drbal is. Véleménye szerint a csehek „ismét jó katonának bizonyultak”, alávetették magukat a nemzeti fegyelemnek, s ha fenntartásokkal is, de szavazataikat 100%-ban a kormánylistára adták.⁷⁰

A választási jegyzőkönyvek a járási székhelyeken – Huszt és a részben magyarlakta Técső kivételével – valóban mindenütt a kormánylista 90%-ot meghaladó magyarányú

67 *Grenzbote*, 1939. február 13. Auch die Deutschen für die Einheitsliste, 1. p.; *České slovo*, 1939. február 14. 93 procenta pro vládní kandidátku na Karpatské Ukrajině, 3. p.

68 *Kárpáti Híradó*, 1939. február 14. A való tények ellenében hamis számok, 2. p.

69 *Нова Свобода*, 1939. február 22. Чому деякі німецькі села в Карпатській Україні голосували проти кандидатки Українського Нац. Об'єднання?, 2. p.

70 *Нова Свобода*, 1939. február 17. Здорова життєздатність українського народу перемогла, 3. p.; *Přehledy z Karpatské Ukrajiny*, 1939. február 13. Po volbách, 1–2. p.

győzelmét mutatták ki. A kormánylistát támogató szavazatok aránya négy járási központban, Nagybereznán, Perecsenyben, Rahón és Szentmiklóson a 98%-ot is meghaladta, így ezek a fehér zászló felvonásának jogát is elnyerték. Huszt némileg gyengébb eredményeit, ahol a választók egynegyede a kormánylista ellen adta voksát, Drbal említett értékelése azzal magyarázta, hogy itt született és tevékenykedett Ivan Kurtyák, a ruszofil Autonóm Földműves Szövetség alapítója, ami nyomot hagyott a város lakosságának gondolkodásán.

A szlováklakta települések, amelyek közül 3 abszolút, 1 pedig relatív „csehszlovák” többséggel rendelkezett, nagyobb részben Ungvár környékén, a szlovák határ közelében, kisebb részben Munkácstól északra feküdtek.⁷¹ Választási statisztikájuk általában mindenütt az UNO listájának nagyarányú, két községben, Újklenócon és Szélestón egységesen 100%-os támogatásáról tanúskodik. Az ellenszavazatok aránya a szlovákok által lakott falvak közül a Munkács melletti Frigyesfalván (29,1%), valamint a Szolyva melletti, német többségű Újtövvisfalván (19,4%) volt a legmagasabb. A szlovákság választói magatartásáról, mivel kis lélekszámú és a jelölőlistán helyet sem kapó kisebbségről volt szó, a választásokat értékelő nyilatkozatok nem emlékeztek meg. Hasonló volt a hozzáállása a sajtónak is, amely a magyarok, a németek vagy akár a románok választói magatartását egy-két kiválasztott település példáján igyekezett illusztrálni, a szlovák települések közül azonban egyetlenegy eredményét sem tartotta fontosnak megemlíteni. Ez alól a szlovák lapok sem jelentettek kivételt.

Az Aknaszlatina szomszédságában, a cseh-szlovák-román határon fekvő négy románlakta település⁷² közül kettőben, Középpapsán és Tiszafejéregyházán magas, 94–95%-os kormánypárti sikert mutattak ki, Faluslatinán ezzel szemben 21,4%, Alsóapsán pedig 35,7% volt az ellenszavazatok aránya. A sajtó érdeklődését különösen az alsóapsai eredmény keltette fel, amelyet csaknem valamennyi cseh-szlovákiai napilap ismertetett, nem mulasztva el annak hangsúlyozását sem, hogy románlakta településről van szó.

Az autonóm Kárpátalja legnagyobb lélekszámú kisebbsége, a közel 69.000 fős zsidóság egyetlen településen sem alkotott abszolút többséget, részaránya azonban 32 községben – köztük hat járási székhelyen⁷³ – meghaladta a 20%-ot, két községben pedig, Faluslatinán (39,7% zsidó nemzetiségű lakos) és Handalbustyaházán (34,1%) relatív többséggel is rendelkezett. Ennek a 32 településnek a választási statisztikája gyakorlatilag semmiben sem különbözött a tartomány településeinek többségétől. Választóik általában 90%-ot is meghaladó mértékben adták szavazatukat a kormány-

71 A szlovák jellegű települések az ungi Unghuta (1930-ban 75,0% „csehszlovák” lakossal), Felsődomonya (33,7%), Lakárd (47,7%), Gerény (22,7%), Antalóc (26,2%) és Turjaremete (23,2%), valamint a beregi Frigyesfalva (62,1%), Újklenóc (83,7%), Szélestó (49,8%) és Újtövvisfalva (24,1%) voltak.

72 Alsóapsán a román lakosság részaránya 80,9%, Középpapsán 86,4%, Tiszafejéregyházán 77,9%, Faluslatinán 39,7% volt.

73 A zsidó nemzetiségű lakosság részaránya az 1930-as népszámlálás szerint Ilosván 34,7%, Nagybereznán 29,3%, Nagyszőlősen 26,7%, Huszton 25,4%, Szerednyén 24,6%, Szolyván pedig 21,7% volt.

listára, amely 20 községben a 98%-os eredményt is felülmúlta, 6 községben pedig 100%-os sikert könyvelhetett el. A zsidóság által lakott települések közül a legnagyobb arányú ellenszavazatot a tartományi székhelyen és Faluszlatinán adták le.

A választási eredmények tehát arra engednek következtetni, hogy a kárpátaljai zsidóság, annak ellenére, hogy nem kapott képviseletet a kormánylistán, túlnyomó többségében megszavazta azt. A zsidóság „igen” szavazatait a választások utáni értékelések is kiemelték.⁷⁴ Választói magatartását ugyanakkor – akárcsak 1938 decemberében Szlovákiában – elsősorban az magyarázza, hogy az amúgy is egyre erősödő zsidóellenes légkörben nem akarta magát kitenni a hatalom esetleges retorziójának. Amint azt Miloš Drbal a választásokat értékelő írásában szinte mértani precizitással megfogalmazta: a zsidók szavazatait „egészséges realitásérzékük” diktálta.⁷⁵

11. A szoym alakuló ülésének összehívása

A szoym első ülését a 328/1938. számú alkotmánytörvény rendelkezései szerint a választásokat követő egy hónapon belül a köztársasági elnöknek kellett összehívnia abba a városba, amelyet a tartomány kormánya kijelöl. Február 20-án egy hucul küldöttség kereste fel a huszti kormányt azzal a kéréssel, hogy az alakuló ülést az 1919 januárjában kikiáltott ún. Hucul Köztársaságra emlékezve Huculföld központjában, Rahón tartsák meg. A kormány eredendően hajlott is a kérés teljesítésére, február 24-én azonban felülvizsgálta korábbi döntését, s úgy határozott, hogy a szoym Husztra történő összehívását fogja kérni Emil Hácha köztársasági elnöktől, mivel a kormány székhelye mégiscsak alkalmasabb az alakuló ülés megtartására, mint a periférikus fekvésű Rahó.⁷⁶ A kormány ezek után február 25-i átiratában azzal a kéréssel fordult Hácha köztársasági elnökhöz, hogy a szoym alakuló ülését március 2-ra Husztra hívja össze, a kormányépület céljait szolgáló állami reálgimnázium épületébe.⁷⁷

Husztion mindeközben megkezdődtek az alakuló ülés előkészületei. A reálgimnázium ülésteremmé átalakított tornatermét ukrán nemzeti jelképekkel és zászlókkal, a falakat kárpátaljai faliszőnyegekkel díszítették. Az elnöki emelvény mögé Kárpátalja 4 méter magas címerét, a címer egyik oldalára egy 6 méteres cseh-szlovák állami, másik oldalára egy ugyancsak 6 méteres kék-sárga tartományi zászlót helyeztek el. A képviselők számára azokat a padosorokat készítették elő, amelyeket az első bécsi döntést követően az ungvári Tartományi Hivatal ülésterméből szállítottak át Husztra. Az alakuló ülésre nem csak a reálgimnázium tornatermét, hanem magát Huszt városát is méltó

74 Vö. pl. *Нова Свобода*, 1939. február 14. *Наші міста та села в день виборів*, 2. p.; *Нова Свобода*, 1939. február 14. *Солодкий мій народ!*, 1. p.; *Нова Свобода*, 1939. február 17. *Здорова життєздатність українського народу перемогла*, 3. p.

75 *Přehledy z Karpatské Ukrajiny*, 1939. február 13. *Po volbách*, 1–2. p.

76 *Lidové noviny*, 1939. február 21. *Podkarpatský sněm v Rachově*, 3. p.; *Lidové noviny*, 1939. február 25. *Podkarpatský sněm v Chustu*, 2. p.

77 AKPR, f. KPR – PR, 15. d., inv. č. 929, PR 68/39; *Národní listy*, 1939. február 26. *Sněm Podkarpatské Rusi 2. března v Chustu*, 2. p.

díszbe kívánták öltöztetni. A város polgárait ezért felszólították házaik homlokzatának rendbehozatalára és ukrán nemzeti zászlók kifüggesztésére.

Husztra számos újságíró és hivatalos vendéget vártak, többek között Hácha köztársasági elnököt, a prágai és a szlovák kormány képviselőit, a prágai nemzetgyűlés és a szlovák országgyűlés küldöttségét. Összességében 250 vendég érkezésével számoltak. A tervek szerint az alakuló ülés előestéjén a nemrég alakult Ukrán Nemzeti Színház tartott volna ünnepi előadást. A sojzm alakuló napjának délelőttjén a huszti görögkatolikus és az ortodox templomban ünnepi szentmisékre került volna sor, amelyeket a két felekezet püspökei celebráltak volna. A délutáni órákban Huszt főterén egy katonai zenekar katonai indulókat játszott volna, a 17 órára tervezett alakuló ülést követően pedig a cseh-szlovák hadsereg, a Szics Gárda és a tűzoltóság részvételével lampionos menet vonult volna végig a város utcáin. A meghívott vendégeket az esti órákban ünnepi vacsorára várták a Szics Szállóba.⁷⁸

A tervezett időpont, noha azt a köztársasági elnök hivatalosan nem hirdette ki, annyira biztosnak látszott, hogy a *Nova Szvoboda* február 28-án címlapján közölte a sojzm március 2-i összehívásának a tényét,⁷⁹ a cseh-szlovák posta pedig ünnepi bélyeget is kibocsátott az alkalomra, amelyen a március 2-i dátum szerepelt. A köztársasági elnöki iroda azonban két nappal az alakuló ülés tervezett időpontja előtt, február 28-án táviratban közölte a huszti kormánnyal, hogy az időpont nem megfelelő, mivel azon a napon a prágai kormány fog ülésezni. A kormány képviselője a sojzm alakuló ülésén így nem vehetne részt, mindez pedig nemkívánatos bel- és külpolitikai következményekkel járhatna. Az elnöki iroda a sojzm alakuló ülésének időpontjául a március 6. és 9. közötti napok valamelyikét javasolta a huszti kormány számára.⁸⁰

Volosin kormányfő választáviratában még aznap a sojzm március 6-ra történő összehívását kérte Emil Háchától,⁸¹ az alakuló ülésre azonban az új időpontban sem került sor. A köztársasági elnök, illetve a központi kormány halogató lépései összefüggtek a Prága szlovákiai és kárpátaljai pozícióit erősíteni igyekvő kormányzati intézkedésekkel. A kárpátukrán (és a szlovák) politikusok nyílt szeparatista megnyilvánulásai a prágai vezetést mind Szlovákiában, mind pedig Kárpátalján határozott lépésekre készítették. Kárpátalján Prága pozícióit volt hivatva erősíteni az új autonóm kormány március 6-i kinevezése. A továbbra is Volosin által vezetett kormányból eltávolították a központi kormány engedélye nélkül Berlinben tárgyaló Julian Révait, akinek helyére a Prágához lojálisabbnak ítélt Sztepan Klocsurakot nevezték ki. Kibővítették Prchala tábornok hatásköreit, aki megszerezte a legfontosabb minisztériumok fölötti ellenőr-

78 *Lidové noviny*, 1939. február 28. Sněm Karpatské Ukrajiny. Přípravy k jeho zasedání, 1. p.; *Lidové noviny*, 1939. március 1. Podkarpatský sněm až příští týden, 3. p.; *Нова Свобода*, 1939. március 2. Підтовляється засідання сойму Карпатської України, 1. p.

79 *Нова Свобода*, 1939. február 28. Пан Президент др Гаха скликав Сойм, 1. p.

80 AKPR, f. KPR – PR, 15. d., inv. č. 929, PR 68/39; *Нова Свобода*, 1939. március 1. Відкриття Сойму дня 2. березня не відбудеться, 1. p.

81 AKPR, f. KPR – PR, 15. d., inv. č. 929, PR 75/39; *Národní listy*, 1939. március 3. President rozhodne o svolání karpatoruského sněmu, 1. p.

zést.⁸² Prága állt végül az UNO élén végrehajtott személycseré mögött is, ahol Fegyir Révait a mérsékeltbb Jurij Pervuznik államtitkár váltotta fel az elnöki tisztségben.⁸³ A szojm alakuló ülését csupán a rendteremtő akciók levezénylése és Prága pozíciójának – legalábbis vélt – megerősödése után, két nappal az alkotmánytörvényben megállapított határidő lejárta előtt hívták össze. Emil Hácha köztársasági elnök Volosin kormányfőhöz intézett március 10-i átiratával március 21-re tűzte ki annak időpontját.⁸⁴

A megválasztott képviselők mandátumát a szojm alakuló ülése előtt a prágai Választási Bíróságnak kellett hitelesítenie. A Választási Bírósághoz beérkezett panaszok, valamint a pártok kárpátaljai feloszlata és két képviselőjelölt mandátumának ebből adódó megkérdőjelezése miatt ugyanakkor azt az eshetőséget sem lehetett kizárni, hogy a testület az érintettek mandátumát vagy akár az egész választásokat is érvénytelenítheti.

A Választási Bírósághoz a szojmválasztással kapcsolatban összességében három panasz érkezett, amelyek a választások kiírásának visszásságai és az ellenzék választási részvételének megghiúsítása miatt a választások érvénytelenítését és új választás kiírását kérték. Az elsőt a „Kárpátaljai Ruszinok vezetősége” nevében a morvaországi Prostějov városában élő, de kárpátaljai származású Vasil Danišek juttatta el a Választási Bírósághoz. Danišek a még a választások előtti, február 3-i táviratában a kijavított ruszin jelölőlista leadásának megghiúsítását sérelmezve a választások érvénytelenítését kérte a bíróságtól.⁸⁵

A következő beadványt február 28-án Alekszandr Hrabar és három társa terjesztette a Választási Bíróság elé. Hrabar, aki a ruszin lista egyik képviselőjelöltje, egyben a lista megbízottja volt, panaszában a választások kiírásának a törvénybe ütköző módja, több ellenzéki jelölt őrizetbe vétele és saját meghurcoltatása mellett a választások során elkövetett visszaélésekre, vagyis a Szics Gárda asszisztálása melletti szavazásra és a választási jegyzőkönyvek meghamisítására hívta fel a testület figyelmét. Kiemelten foglalkozott a pártok kárpátaljai feloszlataival is, ami kapcsán az UNO listáján képviselővé választott Julian Révai és Mikola Dolinaj jelölésének és megválasztásának törvényellenességére figyelmeztetett. A pártok feloszlataira vonatkozó 201/1933. számú törvény értelmében a feloszlattott pártok képviselői három évre elveszítik megválaszthatóságukat, így Hrabar érvelése szerint a szociáldemokrata párt volt nemzetgyűlési képviselőjének, Révainak és a csehszlovák néppárt színeiben tartománygyűlési mandátumot szerző Dolinajnak a jelölése és képviselővé választása is ellenkezett a törvény előírásaival.⁸⁶

A harmadik, egyben legterjedelmesebb panaszt március 1-jén maga a ruszin lista kezdeményezője, a lista második helyén szereplő Mihajlo Vaszilenko juttatta el a

82 *Lidové noviny*, 1939. március 7. Změna v podkarpatské vládě, 1. p.

83 *Нова Свобода*, 1939. március 12. Зміна в проводі УНО, 1. p.

84 AKPR, f. KPR – PR, 15. d., inv. č. 929, PR 78/39; *Нова Свобода*, 1939. március 12. Сойм скличаний на день 21 березня ц. р., 1. p.

85 NA ČR, VS, 25. d., inv. č. 1142, sign. V 1/39, Stížnost do voleb do sněmu P. Rusi.

86 NA ČR, VS, 26. d., inv. č. 1144, sign. V 3/39, Stížnost do voleb do sněmu v Podk. Rusi.

Választási Bírósághoz. Beadványában pontról pontra vitába szállt a huszti országos választási bizottságnak a ruszin listával szemben támasztott kifogásaival és igyekezett cáfolni azok megalapozottságát. Véleménye szerint a választási bizottságnak nem volt joga arra hivatkozva megtagadni a lista elismerését, hogy azt nem juttatták el hozzá időben, hiszen a kijavított lista megbízottját maguk a hatóságok akadályozták meg annak leadásában. A jelölőlista leadására rendelkezésre álló rövid határidő, az eredeti ellenzéki jelölőlista elkobzása, több ellenzéki jelölt, köztük Pavlo Kosszej őrizetbe vétele, a lista különböző ürügyekkel történő visszautasítása és a kijavított lista leadásának lehetetlenné tétele sértette a választások szabadságát és tisztaságát, befolyásolta azok eredményét, ezért Vaszilenko a választások érvénytelenítését kérte a Választási Bíróságtól.⁸⁷

A Választási Bíróság a beadványok megtárgyalását nem siette el, így odáig sem jutott el, hogy azokkal érdemben foglalkozzon és róluk konkrét döntést hozhasson. Vasil Danišek távirati úton beérkezett panaszát csupán március 10-én, vagyis több mint egy hónappal a benyújtását követően tűzte napirendre, s rövid úton visszautasította arra hivatkozva, hogy hiányzik róla az ügyvédi aláírás, ezért nem felel meg a törvényes követelményeknek. Hrabar és társai beadványával első ízben március 7-én foglalkozott. Ekkor a panasz és a csatolt orvosi látlelet további másolatokban való megküldését kérte a panaszosoktól, majd miután azok megérkeztek, március 14-én úgy határozott, hogy a beadványt véleményezés céljából megküldi a huszti belügyminisztérium, az UNO jelölőlistájának megbízottja, valamint Révai és Dolinaj számára. Ugyancsak március 14-én tűzte napirendre Vaszilenko beadványát, amelyben azonban alaki hiányosságot talált, ezért úgy döntött, hogy a panasz kiegészítését fogja kérni annak betérjesztőjétől. A beadványok kérdése azonban ezzel le is zárult. Sorsukat a cseh-szlovák állam március 14–15-i felbomlása pecsételte meg, amely értelemszerűen a beadványokat is tárgyalanná tette.⁸⁸

A szojm megválasztott képviselőinek mandátumát ugyanakkor a Választási Bíróságnak még sikerült időben hitelesítenie. A választási iratokat és a mandátumok hitelesítésére vonatkozó kérelmet az autonóm kormány belügyminisztériuma február 25-én terjesztette a Választási Bíróság elé. A huszti kormány ezt megelőzően úgy próbálta meg elhárítani Julian Révai mandátuma megsemmisítésének a veszélyét, hogy február 18-i – többek között Révai által is aláírt – rendeletében kimondta: a 201/1933. számú pártfelosztási törvény következményei a kárpátaljai szojmba való megválasztathatóság jogára nem vonatkoznak.⁸⁹

Kérdés, hogy a Választási Bíróságot ez a jogi bukfenc győzte-e meg, vagy pedig belátta, hogy a mandátumok megsemmisítésének és a választások esetleges érvénytelenítésének Prága bajosan tudna érvényt szerezni, és ezért inkább alkalmazkodott a

87 NA ČR, VS, 26. d., inv. č. 1145, sign. V 4/39, Stížnost do voleb do sněmu Karp. Ukrajiny.

88 A három beadványra bővebben I. Hubený 2014, 184–188. p.

89 Урядовий Вісник Правительства Карпатської України (Підк. Руси). 1939. február 25. Пік видання II., число 11., 47. p.; *Národní listy*, 1939. március 3. Nařízení podkarpatoruské vlády o volitelnosti, 2. p.

politikai realitásokhoz. Mindenesetre tény, hogy március 10-én – ugyanazon a napon, amelyen Hácha köztársasági elnök a szojm alakuló ülését is összehívta – hitelesítette az összes megválasztott képviselő mandátumát, mégpedig anélkül, hogy a választásokkal kapcsolatos panaszok ügyét lezárta és azokban érdemi döntést hozott volna.⁹⁰

A szojm március 21-i alakuló ülésének a mandátumok hitelesítését követően már nem lett volna akadálya. A következő napok sorsdöntő eseményei azonban mind a szojm ülésének dátumát, mind pedig az alakuló ülés forgatókönyvét felülírták. Kárpátalja – mint ahogy az egész cseh-szlovák államiség – jövőjéről ekkor már nem Huszton, és még csak nem is Prágában, hanem Berlinben döntöttek, Cseh-Szlovákia felszámolása pedig végzetes következményekkel járt a Volosin-féle Kárpáti Ukrajna további sorsára nézve is.

Kárpátalja megszerzése a választásokhoz időzített próbálkozás meghiúsulása után is a magyar kormányzat első számú célkitűzései közé tartozott. A cseh-szlovák államiség végleges felszámolására irányuló német szándékról, noha annak részleteibe nem volt beavatva, Budapestnek is tudomása volt. Ezért amikor Prága a német-szlovák titkos tárgyalásokról értesülve március 10-én leváltotta az autonóm szlovák kormányt és katonai egységekkel szállta meg Szlovákiát, a magyar minisztertanács Teleki Pál kormányfő kezdeményezésére olyan döntést hozott, mely szerint a német hadsereg Cseh-Szlovákiába történő bevonulása, illetve Szlovákia függetlenségének kikiáltása esetén a magyar honvédség akár német hozzájárulás nélkül is megszállja Kárpátalját. (Juhász 1969, 195. p.)

Kárpátalja magyar birtokbavételére végül mégis német jóváhagyással, a német tervekkel összhangban kerülhetett sor. Március 12-én ugyanis Berlin tudatta Budapesttel, hogy Szlovákia függetlenségét el fogja ismerni, a Volosin-kormánynak azonban 24 óráig nem ad hasonló elismerést, tehát „Magyarországnak van 24 órája, amely idő alatt megoldhatja a rutén kérdést”. (Ádám 1968, 366. p.; Ádám 1970, 551. p.) A magyar katonai akció megindítását eredetileg március 18-ra tervezték, Szlovákia önállóságának küszöbönálló kihirdetésével összefüggésben azonban végül négy nappal előbbre hozták.

A szlovák országgyűlés 1939. március 14-én, pár perccel déli 12 óra után nyilvánította ki Szlovákia önállóságát. A magyar csapatok ugyanezen a napon Munkácsnál már a kora reggeli órákban átlépték az autonóm Kárpátalja határát és elfoglaltak több határ menti települést. Szlovákia függetlenségének kikiáltása és a magyar katonai akció a kárpátukrán kormányt is új helyzet elé állította és cselekvésre készítette. Szlovákia önállósodásával ugyanis megszűnt a cseh tartományok és Kárpátalja közötti összeköttetés, így nem maradt más választása, mint Kárpáti Ukrajna önállóságának kinyilvánítása abban a reményben, hogy azt a Német Birodalom is elismeri, és ezzel elejét veszi az ország rész magyar birtokbavételének.

Kárpáti Ukrajna önállóságának kihirdetéséről a huszti kormány, a szojm megválasztott képviselőinek és az UNO vezetőségének március 14-én délután 16 órakor kezdődő együttes ülésén született döntés, azzal, hogy azt a kormány által másnap 15 órára összehívott szojmnak kell majd megerősítenie. Új – ideiglenes – kormányt is alakítottak, amelyben Volosin kormányfő és a külügyminiszterre kinevezett, de ezekben a

90 NA ČR, VS, 25. d., inv. č. 1143, sign. V 2/39, Ověření volby-volitelnosti zvolených členů prvního sněmu Podkarpatské Rusi.

napokban Németországban tárgyaló, a német vezetést Kárpáti Ukrajna önállóságának elismerésére rábírní igyekvő Julian Révai mellett Jurij Perevuznik, Sztepan Klocsurak, Julij Brascsajko és Mikola Dolinaj kapott helyet.⁹¹ A történekről Volosin kormányfő este 19 órakor a huszti rádióban elhangzott szózatában tájékoztatta a tartomány lakosságát, a prágai külügyminisztériumot pedig táviratban értesítette kormánya döntéséről.⁹² Az éjszakai órákban, 1 óra 30 perckor Hamilkar Hoffmann huszti német konzulon keresztül táviratot intézett a berlini külügyminisztériumba is, amelyben a Német Birodalom „védnökségét” kérte az önállóságát kikiáltó Kárpáti Ukrajna számára. (Стерчо 1965, 213. p.; Делеган–Вискварко 2009, 215. p.; Довганич–Корсун–Пагіря 2009, 276. p.; Suško 2008, 294–295. p.)

Miután Berlin a kérést válasz nélkül hagyta, a magyar csapatok pedig március 15-ének reggelén megkezdték az általános támadást és már Szolyva irányában nyomultak előre, Volosin ismét Berlinhez fordult azzal a kérdéssel, hogy Németország odaígérte-e Kárpáti Ukrajnát Magyarországnak, vagy sem? (Стерчо 1965, 216. p.) Válasz erre a táviratra sem érkezett, így a magukat a Német Birodalom pártfogoltjainak gondoló Volosinéknak végérvényesen fel kellett ismerniük, hogy Hitler csupán a játékszer szerepét szánta nekik a térség fölötti hegemonia megszerzéséért folytatott politikai játszmában, s könnyedén feláldozza őket éppen aktuális érdekei oltárán.

12. A szojm megalakulása és Kárpáti Ukrajna önállóságának kihirdetése

A kárpátukrán szojm 1939. március 15-i alakuló ülésére háborús viszonyok közepette, a tervezett ünnepélyes külsőségek és meghívott vendégek nélkül, a bevonuló magyar csapatok árnyékában került sor. Volosin kormányfő az ülésnek ilyen körülmények között is megpróbált törvényes keretet adni, s 15 órakor, megnyitásának tervezett időpontjában táviratban fordult Emil Háchához, amelyben a szojm azonnali összehívását kérte a köztársasági elnöktől.⁹³ A táviratra azonban már nem érkezett, nem is érkezhetett válasz, hiszen Prága utcáin ekkor már a német Wehrmacht katonái masíroztak.

A huszti állami reálgimnázium tornatermében összeülő szojm megnyitására némi késéssel, az előre jelzett 15 óra helyett 15 óra 20 perckor került sor. Az alakuló ülésen – annak jegyzőkönyve szerint – a 32 megválasztott képviselő közül csupán 22-en jelentek meg, a testület azonban így is határozatképesnek számított.⁹⁴ Többen, mint például a

91 *Нова Свобода*, 1939. március 16. Карпатська Україна самостійна суверенна держава, 1. p.

92 *Národní listy*, 1939. március 15. Nová vláda na Podkarpatské Rusi, 1. p.; Jedlička 1997, 422. p.

93 AKPR, f. KPR – PR, 15. d., inv. č. 929, PR 94/39

94 Az ülésen megjelenő képviselők a következők voltak: Avgusztin Volosin, Mihajlo Brascsajko, Julij Brascsajko, Ivan Hriha, Adalbert Dobvak, Mikola Dolinaj, Miloš Drbal, Avgusztin Dutka, Ivan Ihnatko, Vaszil Klempus, Mikola Mandzjuk, Mihajlo Maruscsak, Leonyid Romanyuk, Grigorie Moys, Dmitro Nyimcsuk, Jurij Pazuhanic, Fegyir Révai, Sztepan Roszoha, Vaszil Sobej, Avgusztin Stefan, Kirilo Fedeles és Mihajlo Tulik. (A szojm ülésének jegyzőkönyvét – egymástól némileg eltérő megszövegezésben – közli Росоха 1949, 60–87. p.; Гренджа-Донський 2002, 268–285. p.)

Németországban tárgyaló Révai külügyminiszter, vagy a Szolyvára utazó Sztepan Klocsurak gazdasági miniszter, igazoltan hiányoztak, de olyanok is akadtak, akik az adott helyzetben már nem kívántak részt venni a testület munkájában. Közéjük tartozott a német Anton Ernst Oldofredi is, aki nagy valószínűséggel a német konzultól kapott instrukciók alapján, német külpolitikai megfontolásból maradt távol az üléstől. (Balling 1991, 677. p.)

Az ülést a parlamenti rendnek megfelelően a képviselők doyenje, a 65 éves Avgusztin Volosin kormányfő nyitotta meg. Ezt követően felolvasták az országos választási bizottság jelentését a választások eredményéről és a megválasztott képviselők névsorát, majd a jelen levő képviselők Volosin kezébe letették a képviselői esküt. Az eskü szövege, amelyben a képviselők annak eredeti tervezetével szemben már csak Kárpáti Ukrajnára esküdtek fel, a Cseh-Szlovák Köztársaságra nem, a következőképpen hangzott: „Fogadom, hogy Kárpáti Ukrajnához hű leszek, s hogy legjobb tudásom és lelkiismeretem szerint fogom a törvényeket betartani és megbízásomat teljesíteni.”⁹⁵ A két jelen levő nemzetiségi képviselő – a cseh Miloš Drbal és a román Grigorie Moys – az esküt csehül, illetve románul tehette le.⁹⁶ Az eskütétel után következett a szojm elnökének, alelnökeinek, tisztségviselőinek és bizottságainak megválasztása. Az elnöki tisztségre két jelölt volt, akik közül Avgusztin Stefan 20, Mihajlo Brascsajko 2 szavazatot kapott. Alelnökké Fegyir Révait és Sztepan Roszohát választották. A szojm öt bizottságot is létrehozott, amelyek az alkotmányjogi, a kulturális, a gazdasági-pénzügyi, a szociális-egészségügyi és a mentelmi bizottság voltak.

A kormány nevében Mihajlo Brascsajko 17 óra 38 perckor terjesztette a szojm elé a Kárpáti Ukrajna önállóságát kinyilvánító törvényjavaslatot, amelyet a testület mindhárom olvasatban egyhangúlag megszavazott. A 18 óra 12 perckor elfogadott, nyolc paragrafusból álló 1. számú törvény kimondta, hogy Kárpáti Ukrajna független állam, államformája köztársaság, élén a szojm által választott köztársasági elnökkel. Hivatalos nyelve az ukrán, az állami zászló színe a kék és a sárga, az állami címer a tartomány korábbi címere Nagy Vlagyimir kijevi nagyfejedelem jelképével, egy háromágú szigonnyal, az ún. trizubbal kiegészítve, állami himnusza pedig a „Scse ne vmerla Ukrajina...” (Még nem halt meg Ukrajna).⁹⁷

A jelen levő 22 képviselő röviddel Kárpáti Ukrajna függetlenségének kimondása után, 18 óra 30 perckor egyhangú szavazással köztársasági elnökké választotta Avgusztin Volosint, aki miután a szojm elnökének kezébe letette az államfői esküt, kinevezte a köz-

95 Az eskü szövegének első része eredetileg így hangzott volna: „Fogadom, hogy Kárpáti Ukrajnához és a Cseh-Szlovák Köztársasághoz hű leszek...” (Нова Свобода, 1939. március 5. Посольська обітниця до рук Батька Волошина, 2. p.)

96 A képviselői eskü szövege a két nyelven a következőképpen hangzott: „Slibuji, že budu věrný Karpatské Ukrajině, a že budu zachovávatí zákony a mandát svúj plniti podle svého nejlepšího vědomí a svědomí.”; „Promit, că voi fi fidel Ucrainei Carpate, că voi respecta întocmai legele existente și că voi împlini mandatul meu în conștiință și după priceperile mele cele mai bune.”

97 A törvény teljes szövegét közli többek között Делеган–Вискварко 2009, 216. p.; Довганич–Корсун–Пагіря 2009, 277–278. p.; Береш 2004, 286. p.; magyar fordításban Vehes–Tokar 2010, 107. p.

társaság első kormányát. Miniszterelnök és külügyminiszter Julian Révai, belügyminiszter Jurij Perevuznik, gazdasági és hadügyminiszter Sztepan Klocsurak, pénzügy- és kommunikációs miniszter Julij Brascasajko, egészségügyi és szociális miniszter Mikola Dolinaj, közoktatási és egyházügyi miniszter Avgusztin Stefan lett. A sojzm végül elfogadta a 2. számú, ún. felhatalmazási törvényt, amely a kormány számára lehetővé tette a rendeleti úton való kormányzást, majd 18 óra 42 perckor befejezte a munkáját.

A sojzm ülésézése idején Volosiné egy utolsó kétségbeesett kísérletet tettek a német támogatás megszerzésére. 16 órakor újabb táviratot intéztek Berlinbe, amelyben amellet, hogy értesítették Kárpáti Ukrajna függetlenségének kihirdetéséről, felkérték, hogy lépjen közbe Budapesten a magyar támadás leállítására érdekében. (Suško 2008, 300. p.) A huszti kormánynak a német támogatásba és közbenjárásba vetett reménye azonban ismét csak hiábavalónak bizonyult. A német külügyminisztériumból 17 órakor megérkező távirat arra utasította Hoffmann konzult, hogy szóban közölje a kárpátukrán kormánnyal: ne álljon ellent az előrenyomuló magyar csapatoknak, mivel a német kormány nincs abban a helyzetben, hogy a kért védelmet biztosítsa. (Делеган–Вискварко 2009, 217. p.; Довганич–Корсун–Пагіря 2009, 277. p.; Suško 2008, 301. p.)

Az ülés alatt kapta meg Volosin a magyar kormány ultimátumát is, amely felszólította, hogy ellenállás nélkül adja át a hatalmat a bevonuló magyar hadsereg főparancsnokának. Volosin válaszában a hadműveletek leállítását kérte a magyar kormánytól, egyúttal közölte, hogy Kárpátalja államjogi hovatartozásának megbeszélése céljából küldöttséget indít Budapestre. (Ádám 1970, 567., 570. p.) A sojzm bezárása után azonnal összeülő minisztertanács Julij Brascasajkot és Mikola Dolinajt Budapestre, Sztepan Klocsurakot Pozsonyba küldte, Jurij Perevuznikot pedig megbízta, hogy maradjon Huszton és ott várja be a magyar csapatokat. A magyar kormánnyal tervezett tárgyalási kísérlet azonban végeredményben kudarcba fulladt, mivel a Budapestre érkező delegációval a magyar fél nem volt hajlandó érdemben tárgyalni. (Ádám 1970, 605–606. p.)

A magyar hadsereg mindeközben folytatta előrenyomulását Huszt irányában. A honvédséget a Kárpátalján állomásozó cseh-szlovák haderő és a Szics Gárda kezdetben együttesen próbálta meg feltartóztatni. Azt követően azonban, hogy március 15-én megkezdődött a cseh-szlovák csapatok evakuálása Szlovákiába, illetve a cseh országrészekbe, a magára maradt Szics Gárda nem tudott érdemi ellenállást kifejteni. A magyar hadsereg így már március 16-án 15 óra után néhány perccel elérte Husztot és hamarosan bevonult a város központjába. Ugyanezen a napon a Vereckei-hágónál kiért a lengyel határra, március 18-ára pedig befejezte Kárpátalja birtokbavételét. (B. Stenge 2014)

Az államfővé választott Volosin – Avgusztin Stefan miniszter és több kormánytisztviselő kísérletében – március 16-án a reggeli órákban hagyta el Husztot. A román határon fekvő Nagybocskóra távozott, majd a 16-ról 17-re virradó éjszaka Máramarosszigetnél Románia területére lépett. Volosin itt a román kormány segítségét kérte, sőt felvetette a román védnökség lehetőségét is Kárpáti Ukrajna felett, amit azonban a román fél, amely tisztában volt azzal, hogy Kárpátalja magyar birtokbavétele német jóváhagyással történik, visszautasított. A román kormány ugyanakkor ezekben a napokban Kárpátalja keleti, a románlakta falvakat és a körösmezői vasútvonalat magában foglaló területeinek megszerzését fontolgatta. Miután azonban a magyar kormány a román igény teljesítésének előfeltételéül azt szabta, hogy Románia a román–magyar határ más szakaszán magyar többségű területeket adjon át Magyarországnak, végül is feladta a

Kárpátaljára vonatkozó mindennemű területi igényét. (Задорожний–Борів 2010, 31. p.; Ádám 1968, 372–374. p.; Trașcă–Grad 2014, 241–243. p.)

A kárpátukrán szojm 1939. március 15-i alakuló ülése egyben annak utolsó ülése is volt. A Volosin-féle Kárpáti Ukrajna, illetve a szojm által kikiáltott, de senki által el nem ismert „egynapos köztársaság”⁹⁸ története Kárpátalja magyar birtokba vételével szintén véget ért. Az országrész teljes egészében visszakerült Magyarországhoz és annak része maradt 1944 őszéig, a szovjet Vörös Hadsereg megérkezéséig. A második világháború során megkötött egyezmények értelmében ismét a csehszlovák állam részévé kellett volna válnia, erre azonban már nem került sor. 1944 novemberében kimondták Kárpátontúli Ukrajna „újraegyesülését” Szovjet-Ukrajnával, amit jogilag – lényegében már csupán a befejezett tényeket rögzítő – 1945. június 29-i csehszlovák–szovjet egyezmény szentesített. (Zseliczky 1998, 93–151. p.)

A szojm megválasztott képviselőinek további életútja rendkívül változatos volt, egyben azonban megegyezett: kevesüknek adatott meg, hogy az emigrációt vagy a szovjet börtönöket és munkatáborokat elkerüljék. A végzet elsőként Ivan Hrhát érte el, aki a szojm üléséről hazatérőben a magyar hadsereg fogságába esett, s március 18-án állítólag kegyetlen körülmények között vesztette életét. (Гренджа-Донський 2002, 386–388. p.) A háborús éveket többen pozsonyi vagy prágai emigrációban töltötték, köztük Mikola Dolinaj és Sztepan Kloclusurak miniszterek, akik a háború után a szovjet munkatáborokat is megjárták, majd miután nem kapták meg a szovjet állampolgárságot, szabadulásuk után az 1950-es években Csehszlovákiába repatriáltak. A németek által megszállt Prágában telepedett le Julian Révai, Avgusztin Stefan, Sztepan Roszoha és Avgusztin Volosin is, amíg azonban az előbbi háromnak a háború után sikerült a tengerentúltra távoznia, addig Volosin, aki a háború alatt a prágai ukrán szabadegyetem vezetője volt, 1945 májusában a szovjetek kezére került és szovjet fogságban halt meg ugyanezen év júliusában. Szovjet munkatáborban hunyt el többek között Fegyir Révai, az UNO elnöke, s nagy valószínűséggel Miloš Drbal, a szojm cseh nemzetiségű képviselője is. A háború után Romániába távozó Grigorie Moys román börtönben vesztette életét 1961-ben. A szojm nemzetiségi képviselői közül egyedül a német Anton Ernst Oldofredi élte meg a békés öregkort. Ő 1939 márciusában visszatért Pozsonyba, ahol a szlovákiai Német Párt vezetőségi tagja lett, majd a háború után Nyugat-Németországban telepedett le és élt 1982-ben bekövetkezett haláláig. (Довганич 2007; Balling 1991, 677. p.)

Nem volt kegyesebb a sors Volosinékné politikai ellenfeleihez, a ruszin-ruszofil irányzathoz tartozó politikusokhoz sem, akik közül többek között Andrij Bródy, Sztepan Fencik, Mihajlo Demko, Julian Földesi és Edmund Bacsinszkij is szovjet kivégzőosztagok előtt vagy szovjet börtönökben hunyt el 1945–1946 folyamán. (Dupka–Zubánics 2017, 171–198. p.) A szovjet hatalom nem tűrte az autonomistákat, tartozzanak bármely irányzathoz, s mind az ukrán nemzeti, mind pedig a ruszofil és a magyarbarát ruszofil politikát folytató kárpátaljai politikusokkal leszámolt.

98 A kifejezést Michael Winch brit újságírótól kölcsönöztük, aki *Republic for a Day* című kötetében állított emléket a kárpátukrán törekvéseknek. (Winch 1939)

Felhasznált irodalom

Levéltári források

- Archiv Kanceláře prezidenta republiky, Praha (Köztársasági Elnöki Iroda Levéltára, Prága)
Kancelář prezidenta republiky – Podkarpatská Rus
Národní archiv České republiky, Praha (Cseh Köztársaság Nemzeti Levéltára, Prága)
Ministerstvo spravedlnosti 1918 – 1945
Předsednictvo ministerské rady 1918 – 1945
Volební soud 1920 – 1939

Jogforrások

- Урядовий Вістник Правительства Карпатської України (Підк. Руси) 1939
Урядовий Вістник Правительства Підкарпатської Руси 1939

Korabeli sajtó

- Budapesti Hírlap* (Budapest) 1939
České slovo (Prága) 1939
Esti Újság (Pozsony) 1939
Felvidéki Magyar Hírlap (Budapest) 1938–1939
Felvidéki Újság (Kassa) 1939
Grenzbote (Pozsony) 1939
Kárpáti Híradó (Munkács) 1939
Kárpáti Magyar Hírlap (Ungvár) 1939
Kis Újság (Budapest) 1939
Lidové noviny (Brünn) 1939
Magyar Nemzet (Budapest) 1938–1939
Národní listy (Prága) 1939
Národní politika (Prága) 1939
Národní práce (Prága) 1939
Népszava (Budapest) 1938
Нова Свобода (Huszt) 1939
Pesti Hírlap (Budapest) 1939
Polední Národní politika (Prága) 1939
Přehledy z Karpatské Ukrajiny (Huszt) 1939
Slovák (Pozsony) 1939
Slovenská politika (Pozsony) 1939
Slovenská pravda (Pozsony) 1939
Új Hírek (Pozsony) 1939
Venkov (Prága) 1939

Szakirodalom

- Ádám Magda 1968. *Magyarország és a kisantant a harmincas években*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
Ádám Magda (összeáll.) 1970 *Magyarország külpolitikája 1938–1939*. Budapest, Akadémiai Kiadó /Diplomáciai iratok Magyarország külpolitikájához 1936–1945, III./.
B. Stenge Csaba 2014. Magyar hadműveletek Kárpátalján 1939-ben. In Fedinec Csilla (szerk.): *Kárpáti Ukrajna: Vereckétől Husztig. Egy konfliktustörténet nemzeti olvasatai*. Pozsony, Kalligram Kiadó /Regio Könyvek/, 91–116. p.

- Balling, Mads Ole 1991. *Von Reval bis Bukarest. Statistisch-Biographisches Handbuch der Parlamentarier der deutschen Minderheiten in Ostmittel- und Südosteuropa 1919–1945. Band II.* København, Dokumentation Verlag.
- Cichoracki, Piotr–Dąbrowski, Dariusz 2014. Az 1939-es kárpátaljai események lengyel nézőpontból. In Fedinec Csilla (szerk.): *Kárpáti Ukrajna: Vereckétől Husztig. Egy konfliktustörténet nemzeti olvasatai.* Pozsony, Kalligram Kiadó /Regio Könyvek/, 195–209. p.
- Делеган, Михайло Васильович–Висқварко, Сергій Анатолійович (упоряд.) 2009. *Карпатська Україна (1938–1939). Збірник архівних документів і матеріалів.* Ужгород, Карпати.
- Довганич, Омелян Дмитрович 2007. *Карпатська Україна в боротьбі за незалежність. Репресії проти її обронців та керівних діячів.* Ужгород, Гражда.
- Довганич, Омелян Дмитрович–Корсун, Олексій Михайлович–Пагіря, Олександр Михайлович (упоряд.) 2009. *Карпатська Україна. Документи і матеріали. Хроніка подій. Персоналії. Том 1.* Ужгород, Закарпаття.
- Dupka György–Zubánics László (szerk.) 2017. *A kivégzett, lágerekben elhunyt kárpátaljai magyar képviselők (1945–1949). Bródy András és társainak emlékkönyve.* Ungvár, Intermix Kiadó /Kárpátaljai Magyar Könyvek 264./.
- Fedinec Csilla 2015. „...olyan ez a kép, mintha egy összetört tükör volna a magyar társadalom, illetve a magyar lélek”. Hokky Károly (1883–1971) élete és tevékenysége. *Fórum Társadalomtudományi Szemle* XVII. évf., 2. sz., 133–151. p.
- Гренджа-Донський, Василь 2002. *Щастя і горе Карпатської України. Мої спогади.* Ужгород, Закарпаття.
- Hornyák Csaba 1988. A kárpátaljai akció (1938). *Aetas* 8. 1. sz. 5–27. p.
- Hubený, David 2014. Podkarpatoruské volby do sněmu a přezkum u Volebního soudu v roce 1939. *Historie – Otázky – Problémy*, 6. roč. 1. č. 181–190. p.
- Jedlička, Jan 1997. Podkarpatská Rus/Karpatská Ukrajina v březnu 1939. In Dejmek, Jindřich–Hanzal, Josef (uspoř.): *České země a Československo v Evropě XIX. a XX. století. Sborník prací k 65. narozeninám dr. Roberta Kvačka.* Praha, Historický ústav AV ČR, 409–424. p.
- Juhász Gyula 1969. *Magyarország külpolitikája 1919–1945.* Budapest, Kossuth Könyvkiadó.
- Molnár Imre 2010. *Esterházy János élete és mártírhalála.* [Somorja], Méry Ratio.
- Ránki György–Pamlényi Ervin–Tilkovszky Loránt–Juhász Gyula (összeáll.) 1968. *A Wilhelmstrasse és Magyarország. Német diplomáciai iratok Magyarországról 1933–1944.* Budapest, Kossuth Könyvkiadó.
- Росоха, Степан 1949. *Сойм Карпатської України.* Вінніпег, Культура й освіта.
- Sallai Gergely 2002. *Az első bécsi döntés.* Budapest, Osiris.
- Sallai Gergely 2009. „A határ megindul...” A csehszlovákiai magyar kisebbség és Magyarország kapcsolatai az 1938–1939. évi államhatár-változások tükrében. Pozsony, Kalligram.
- Shandor, Vincent 1997. *Carpatho-Ukraine in the Twentieth Century. A Political and Legal History.* Cambridge, Ukrainian Research Institute, Harvard University.
- Suško, Ladislav (Hrsg.) 2008. *Von München bis Salzburg 1938 – 1940. Dokumente und Essay. Buch 1.* Bratislava, LÚČ /Das Deutsche Reich und die Slowakische Republik 1938 – 1945. Dokumente. Band I./.
- Стерчо, Петро 1965. *Карпато-Українська держава. До історії визвольної боротьби карпатських українців у 1919–1939 роках.* Торонто, Наукове Товариство ім. Т. Шевченка.
- Tilkovszky Loránt 1967. *Revízió és nemzetiségpolitika Magyarországon 1938–1941.* Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Trașcă, Ottmar–Grad, Cornel 2014. Kárpátalja kérdése a román dokumentumok tükrében, 1938–1939. In Fedinec Csilla (szerk.): *Kárpáti Ukrajna: Vereckétől Husztig. Egy konfliktustörténet nemzeti olvasatai.* Pozsony, Kalligram Kiadó /Regio Könyvek/, 210–244. p.

- Вегеш, Микола 2004. *Карпатська Україна. Документи и факти*. Ужгород, Карпати.
- Vehes, Mikola–Tokar, Marian 2010. Kárpátalja (Podkarpatszka Rusz / Kárpáti Ukrajna) kérdése a nemzetközi politikában. In Fedinec Csilla–Vehes, Mikola (főszerk.): *Kárpátalja 1919–2009. Történelem, politika, kultúra*. Budapest, Argumentum – MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézete, 91–107. p.
- Winch, Michael 1939. *Republic for a Day. An Eye-Witness Account of the Carpatho-Ukraine Incident*. London, Robert Hale Limited.
- Задорожний, Володимир Євгенович – Богів, Олександр Ярославович 2010. Августин Волошин: від прем'єра автономного уряду до президента незалежної Карпатської України. In Роман, Михайло (упорядник): *Карпатська Україна (1938–1939). Збірник матеріалів міжнародної наукової конференції до 70-річчя проголошення Карпатської України, Пряшів, 5 березня 2009 року. Karpatská Ukrajina (1938–1939). Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie venovanej 70. výročiu vyhlásenia štátu Karpatská Ukrajina v Prešove 5. marca 2009 roka*. Генеральне консульство України в Пряшеві – Кафедра україністики філософського факультету Пряшівського університету – Бібліотека Пряшівського університету [et al.], 13–34. p.
- Зан, Михайло 2010. Участь національних меншин у державотворчих процесах Карпатської України. In Роман, Михайло (упорядник): *Карпатська Україна (1938–1939). Збірник матеріалів міжнародної наукової конференції до 70-річчя проголошення Карпатської України, Пряшів, 5 березня 2009 року. Karpatská Ukrajina (1938–1939). Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie venovanej 70. výročiu vyhlásenia štátu Karpatská Ukrajina v Prešove 5. marca 2009 roka*. Генеральне консульство України в Пряшеві–Кафедра україністики філософського факультету Пряшівського університету–Бібліотека Пряшівського університету [et al.], 123–138. p.
- Zseliczky Béla 1998. *Kárpátalja a cseh és a szovjet politika érdekerében 1920–1945*. Budapest, Napvilág Kiadó /Politikatörténeti Füzetek, X./.

ÁRPÁD POPÉLY

THE ELECTION TO THE CARPATHO-UKRAINIAN SOJM IN FEBRUARY 1939 (PART II.)

The study analyses the elections to the Carpatho-Ukrainian Sojm in February 1939, mainly the declaration of elections, the campaign, the minority aspects, and the results of the elections. Avgustyn Voloshyn's pro-Ukrainian government made the running of the other political forces in the elections impossible by playing the game of scheduling the elections, by banning political parties and by rejection of the opposition's list of candidates. Out of the 32 candidates on the list of the governing Ukrainian National Union (UNO), there was one representative of the German, Czech and Romanian minorities each. Representation of the Jews, the largest minority, was not even considered by the government, and the leaders of the Hungarian minority not only failed to participate on the list of candidates but they even requested Hungarian voters to reject it. All this was connected with the unfriendly relations of the Carpatho-Ukrainian government and Budapest, resp. the Hungarian minority in Subcarpathia, as well as with Hungary's efforts to seize the territory of Subcarpathia. The election campaign did not differ from the procedure proven in the totalitarian regimes. According to the official results, 92.4 per cents of the voters approved the election list of the UNO. The minorities, including the Jews, who did not want to be accused from opposing the Carpatho-Ukrainian regime, mostly also supported the check list. Most of the votes against were given by Hungarian voters.